

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINDA İLİŞKİLENDİRMELER

Selahattin KAYMAKCI*

ÖZET

Ülkemizde son yıllarda sosyal bilgiler öğretimiyle ilgili önemli gelişmeler meydana gelmektedir. Özellikle 2005 yılında uygulamaya konulan sosyal bilgiler öğretim programı birçok yeniliği beraberinde getirmiştir. Bunlardan biri de ilişkilendirmelerdir. Bu araştırmanın amacı sosyal bilgiler öğretim programında ilişkilendirmelerin yerini ortaya koymaktır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman inceleme kullanılmıştır. Araştırmada doküman olarak Millî Eğitim Bakanlığı tarafından geliştirilen İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 4-5-6 ve 7. Sınıflar Öğretim Programları kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler içerik analiziyle çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler öğretim programında ders içi, diğer derslerle ve ara disiplinlerle ilişkilendirme olmak üzere üç farklı türde toplam 141 defa ilişkilendirme yapıldığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, öğretim programı, ilişkilendirme

AFFILIATIONS IN THE SOCIAL STUDIES CURRICULUM

ABSTRACT

In recent years, some important developments regarding social studies education have taken place in Turkey. In particular, the social studies curriculum which took effect in 2005 has brought a lot of innovations. One of these innovations is called affiliations. The aim of this study is to determine the place of affiliations in the social studies curriculum. In this study a qualitative research technique, namely, document analysis was employed to collect data. In the study, Primary School Social Studies Curricula (4th-7th Grades) were used as documents. Collected data were analyzed through content analysis. The results of the study showed that there are three types of affiliations and in total 141 affiliations were done in the curricula.

Key Words: Social studies, curriculum, affiliation

1. GİRİŞ

Sosyal bilgiler, sosyal ve insanla ilgili diğer bilimlerin içerik ve yöntemlerinden yararlanarak insanın fiziksel ve sosyal çevresiyle etkileşimini zaman boyutu içinde disiplinlerarası bir yaklaşımla ele alan ve küreselleşen bir dünyada yaşamla ilgili temel

*Yrd. Doç. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD, Söğütü-Akçaabat/Trabzon, kaymakci37@yahoo.com

demokratik değerlerle donatılmış, düşünen ve beceri sahibi demokratik vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir çalışma alanıdır (Doğanay, 2005). Öte yandan öğretim programı ise belli bir öğretim basamağındaki çeşitli sınıf ve derslerde okutulacak konuları, kazanımları, süreyi, öğretim strateji, yöntem ve tekniklerini gösteren bir kılavuzdur (Büyükkaragöz ve Çivi, 1999: 190). Bu anlamda öğretim programı bireylerde istenen davranış değişikliğini meydana getirmek üzere hazırlanan, amaç, içerik, öğrenme-öğretme durumları ile ölçme-değerlendirme boyutlarından oluşan ve devamlı olarak geliştirilen bir araçtır (Varış, 1988: 71).

Ülkemizde sosyal bilgiler ve sosyal bilgiler kapsamına giren derslere ilişkin çalışmalar genellikle öğretim programları temelinde yapılmıştır. Bu çerçevede Cumhuriyet döneminde 1924, 1926, 1936, 1948, 1968*, 1998 ve 2005 sosyal bilgiler öğretim programlarının varlığından söz edilebilir. Özellikle 2005 sosyal bilgiler öğretim programı 21. yüzyıla uygun ulusal ve çağdaş bilgi, beceri ve değerlerle donanmış insan tipi yetiştirmeyi isteyen vizyonu, yapılandırıcılığı temel alan yaklaşımı, kavram, beceri ve değeri önemseyişi, disiplinlerarası anlayış çerçevesinde öğrenme alanları, ünite ve kazanım çerçevesinde örgütlenişi, Atatürkçülük konuları, okul içi ve okul dışı uygulamalar, ölçme değerlendirme ve ilişkilendirmeler bağlamında getirmiş olduğu yenilikler gereğince ayrı bir önem taşımaktadır (MEB, 2005a; MEB, 2005b).

Sosyal bilgiler öğretim programının önemli bir boyutunu ilişkilendirmeler oluşturmaktadır. Öğretim programının “programın uygulanması ile ilgili açıklamalar” bölümünde ilişkilendirmelerle ilgili şu bilgilere yer verilmiştir (MEB, 2006: 8): “Öğretmen, programda üç türlü ilişkilendirme ile karşılaşmaktadır. Bunlar, ders içi (üniteler arası) ilişkilendirme, dersler arası ilişkilendirme ve ara disiplinlerle ilişkilendirmedir. Programda ders içi (üniteler arası) ve dersler arası ilişkilendirme açıklamalar bölümünde yer alırken, aradisiplinlerle ilişkilendirme tabloları programın devamında yer almaktadır. Sınıf öğretmeni, 4 ve 5. sınıflarda Sosyal Bilgiler dersinde sık sık bu ilişkileri öğrencilerin kurmasına yardımcı olmalıdır. 6. ve 7. sınıflarda dersin öğretmenleri, diğer branş öğretmenleriyle toplantı yaparak planlarını oluşturmalıdır.”

Yukarıda verilen bilgilerden de anlaşıldığı gibi sosyal bilgiler öğretim programı içerisinde ilişkilendirmeler; ders içi (üniteler arası) ilişkilendirme, diğer derslerle ilişkilendirme ve ara disiplinlerle ilişkilendirme olmak üzere üç ayrı boyutta ele alınmıştır. Bu bağlamda öğretim programında ilişkilendirmeler ünite şemalarının sağ sütununda bulunan “Açıklamalar” bölümünde çeşitli semboller ve ifadelendirmeler yoluyla verilmiştir (Bkz. Şekil 1). Ayrıca ara disiplinlerle eşleşen ünite, kazanım ve konular öğretim programı içerisinde tablolar halinde sunulmuştur.

*1968 programının temelini Millî Eğitim Bakanlığı tarafından geliştirilen 1962 program taslağı oluşturmaktadır. 1962’de yapılan çalışmanın bir pilot çalışma ve taslak metin olması nedeniyle ve anlatımda akıcılığı bozmamak amacıyla bu çalışmada 1962 program taslağına yer verilmemiştir.

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINDA İLİŞKİLENDİRMELER

İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER DERSİ 5. SINIF PROGRAMI

ÖĞRENME ALANI: BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM

☒: Diğer derslerle ilişkilendirme

5.ÜNİTE	KAZANIMLAR	DERS İÇİ İLİŞKİLENDİRME	AÇIKLAMALAR
GERÇEKLEŞEN DÜŞLER	<p>Bu ünitenin sonunda öğrenciler;</p> <ol style="list-style-type: none"> Buluşlarla teknolojik gelişmeleri ilişkilendirir. Buluşların ve teknolojik ürünlerin toplum hayatımıza etkilerini tartışır. Buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerinin farkına varır. Kanıtlara dayanarak, Atatürk'ün bilim ve teknolojiye verdiği önem gösterir. Bilim ve teknoloji ile ilgili, düzeyi uygun süreli yayımları tanır ve izler. Yapılan çalışmalarda yararlandığı kaynakları gösterir. 	<p>☒: Ders içi ilişkilendirme</p> <p>☒: Ara disiplinlerle ilişkilendirme</p>	<p>AÇIKLAMALAR</p> <p>☒ 3. kazanım için Türkiye dersi "Okuma" öğrenme alanı; Tür, yöntem ve tekniklere uygun okuma. (9. kazanım)</p> <p>☒ Adım Adım Türkiye (Toplumsal hayat çerçevesinde buluşlar ve teknolojik gelişmeler ile çevrenin kültürel özellikleri arasında ilişki kurulur.)</p> <p>☒ Öğrencinin çevresinde gördüğü ve günlük yaşamında kullanabileceği teknolojik ürünler ele alınacaktır. (2. kazanım)</p> <p>☒ 2. kazanım "Gazete Kupürlerinden Yararlanma" ile ilişkilendirilecektir.</p> <p>☒ 1, 2, 3 ve 4. kazanımlar Müze İle Eğitimle ilişkilendirilecektir.</p> <p>☒ İnsan Hakları ve Vatandaşlık (2,3-12)</p> <p>☒ Doğrudan verilecek beceri: Kütüphane ve referans kaynakları kullanma</p> <p>☒ Doğrudan verilecek değer: Akademik dürüstlük</p> <p>☒ Bu üniteye gözlem, öz değerlendirme formu, açık uçlu sorular, çoktan seçmeli, boşluk doldurulmalı, eşleştirme testler, öğrenci ürün dosyası (portfolyo), tutum ölçeği kullanarak değerlendirme yapılabilir.</p>

☒: Sınıf-okul içi etkinlik ☒: Okul dışı etkinlik ☒: İnceleme gezisi ☒: Uyarı ☒: Ders içi ilişkilendirme ☒: Diğer derslerle ilişkilendirme ☒: Ölçme ve Değerlendirme

☒: Ara disiplinlerle ilişkilendirme (Parantez içindeki 1. rakam Sosyal Bil. Kazanımını -2. rakam ara disiplin alan kazanımını gösterir.)

Şekil 1: Örnek ünite şemasında ilişkilendirmeler (MEB, 2005a: 35)

Sosyal bilgiler öğretim programında verilen ilişkilendirmeler ve içerikleri aşağıda açıklanmıştır:

1.1. Ders İçi İlişkilendirme (☒):

Bilindiği gibi sosyal bilgiler öğretim programı genel amaçlar, kavram-beceri ve değerler, öğrenme alanı, ünite ve kazanım şeklinde yapılandırılmıştır. Sosyal bilgilerin disiplinlerarası bir yaklaşımla ele alınması, sosyal bilgilere konu olan disiplin içeriklerinin birbirleriyle olan yakın ilişkisi, bilinenden bilinmeyene ilkesi doğrultusunda konular arasında bağlantı kurma isteği ile sarmal program ve ünite tasarımı anlayışlarının doğal bir sonucu olarak programda ünite, kazanım ve konular arasında ilişkilendirme yapılmıştır (Ata, 2009; MEB, 2006; Öztürk, 2010; Yazıcı ve Koca, 2008). Ders içi ilişkilendirmeler ünite şemalarının açıklamalar kısmında "☒" sembolüyle gösterilmiştir. Örneğin yukarıdaki şekilde verilen ders içi ilişkilendirmede, ilköğretim 5. sınıf 'Gerçekleşen Düşler' ünitesi kazanımlarının, aynı sınıf düzeyinde 'Adım Adım Türkiye' ünitesinde verilen 'toplumsal hayat çerçevesinde buluşlar ve teknolojik gelişmeler ile çevrenin kültürel özellikleri arasında ilişki kurulur' adlı kazanımla ilişkilendirildiği belirtilmiştir (MEB, 2005a: 35).

1.2. Diğer Derslerle İlişkilendirme (☒):

Eğitim-öğretimle ilgili olarak özellikle yıllık, ünite ve ders planlarında uzun yıllardır görülen diğer zümre öğretmenleriyle iş birliği başlığı diğer derslerle ilişkilendirmeyi işaret etmektedir. Diğer derslerle ilişkilendirme Demirel'in ifadesiyle (2008: 15), öğretim programlarında yer alan kazanımların işlevselliğini, kullanılabilirliğini ve farklı

alanlarla olan etkileşimini göstermek, konuların sunumunda ve kazanımların gerçekleştirilmesinde eşgüdümü sağlamak amacıyla diğer derslerle bağlantı kurmaktır. Bu çerçevede 2005 sosyal bilgiler öğretim programında Matematik ve Türkçe ile Fen ve Teknoloji derslerinin ilgili öğrenme alanı, ünite ve kazanımlarıyla yatay ilişkilendirmeler yapılmıştır (Ata, 2010). Diğer derslerle yapılan ilişkilendirmeler ünite şemalarının açıklamalar kısmında “☞” sembolüyle gösterilmiştir. Örneğin Şekil 1’de verilen diğer derslerle ilişkilendirmede, ilköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi ‘Gerçekleşen Düşler’ ünitesi 5. kazanımının (bilim ve teknoloji ile ilgili, düzeyine uygun süreli yayınları tanım ve izler), Türkçe dersinin ‘Okuma’ öğrenme alanı, tür, yöntem ve tekniklere uygun okumayı konu edinen 9. kazanımıyla ilişkilendirildiği ifade edilmiştir (MEB, 2005a: 35).

1.3. Ara Disiplinlerle İlişkilendirme (☞):

Ara disiplinler, program hazırlama sürecinde göz önünde bulundurulmuş, ana disiplinlerle açık ve kapsayıcı biçimde örtüşen diğer disiplinler olarak tanımlanmaktadır (ERG, 2005: 17). Ara disiplinler yaşamla okul arasında bağlantı kuran alanlardır. Eğitim-öğretimde ara disiplinler aracılığıyla öğrencilere temel bilgi, beceri ve tutum kazandıran derslere yardımcı olmak, öğrencilerin çok yönlü yetişmelerini sağlamak ve günlük yaşam becerilerini geliştirmek amaçlanmaktadır (Eraslan, 2011).

Diğer ilköğretim programlarında olduğu gibi 2005 sosyal bilgiler öğretim programında da ara disiplinlere yer verilmiştir. Programla ilgili yapılan değerlendirmelerde ara disiplinler sivil toplum kuruluşlarının programa olan katkısı olarak nitelendirilmekte ve programdaki kazanım gerçekleştirildiğinde ara disiplin kazanımına da ulaşılmış olunacağı vurgulanmaktadır (Ata, 2010; Yazıcı ve Koca, 2008). Bu anlamda sosyal bilgiler öğretim programında toplam 8 ara disiplinle ilişkilendirme yapıldığı belirtilmektedir (MEB, 2005a; MEB, 2005b):

1. Afetten Korunma ve Güvenli Yaşam	5. Özel Eğitim
2. Girişimcilik	6. Rehberlik ve Psikolojik Danışma
3. İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi	7. Sağlık Kültürü
4. Kariyer Bilinci Geliştirme	8. Spor Kültürü ve Olimpik Eğitim

Sosyal bilgiler öğretim programında ara disiplinler “☞” sembolüyle ders içi ve ders dışı ilişkilendirmelerin de sunulduğu ünite şemalarının açıklamalar kısmında kendisine yer bulmuştur. Ayrıca program kılavuz kitapları içerisinde öğrenme alanı ve ünitelerden sonra tablolar halinde gösterilmiştir. Şekil 1’den hareketle ara disiplinlerin sunumuna bir örnek vermek gerekirse, ilköğretim 5. sınıf Gerçekleşen Düşler ünitesi 2. ve 3. kazanımları (buluşların ve teknolojik ürünlerin toplum hayatımıza etkilerini tartışır; buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerinin farkına varır), İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi ara disiplininin 12. kazanımıyla (bilimsel çalışmalara ve çalışmaları yapan kişilere saygı duyar) ilişkilendirilmiştir (MEB, 2005a: 35).

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINDA İLİŞKİLENDİRMELER

2005 sosyal bilgiler öğretim programının önemli bir boyutu olmasına rağmen ilgili literatür tarandığında sosyal bilgiler öğretim programında ilişkilendirmelerin yerine ilişkin olarak ayrıntılı ve derinlemesine yapılan araştırmaların azlığı göze çarpmaktadır. Literatürde konuyla ilgili yapılan bazı araştırmaların; sosyal bilgiler öğretim programında ilişkilendirmelerin yerine kısaca değinen kuramsal araştırmalar (Ata, 2010; ERG, 2005; Özdemir, 2009; Yazıcı ve Koca, 2008), diğer derslerle yapılan ilişkilendirmeleri inceleyen araştırmalar (Bektaş ve Çakal, 2006; İmamoğlu ve Çeken, 2011), ara disiplinleri inceleyen araştırmalar (Ersoy, 2007; Gözütok ve Alkın, 2008; Eraslan, 2011; Ermiş, 2008; Taş, 2010) olmak üzere yoğunlaştığı görülmektedir. Bu anlamda sosyal bilgiler öğretim programında ilişkilendirmelerin yerini kuramsal ve içerik boyutunda eşzamanlı olarak ortaya koyacak bir araştırmaya ihtiyaç olduğu açıktır. Yapılacak bu araştırmayla alanda bulunan eksikliğin giderileceğine ve daha sonra yapılacak araştırmalara esin kaynağı olunacağı düşünülmektedir.

1.4. Amaç:

Bu araştırmanın amacı sosyal bilgiler öğretim programında ilişkilendirmelerin yerini ortaya koymaktır. Araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Sosyal bilgiler öğretim programlarında (4-7. sınıflar) ders içi ilişkilendirmelerin yeri nedir?
2. Sosyal bilgiler öğretim programında (4-7. sınıflar) dersler arası ilişkilendirmelerin yeri nedir?
3. Sosyal bilgiler öğretim programında (4-7. sınıflar) ara disiplinlerle ilişkilendirmelerin yeri nedir?

2. YÖNTEM

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme kullanılmıştır. Belgesel gözlem veya belgesel tarama olarak da nitelendirilen doküman inceleme yöntemi yapılacak olan araştırmayla ilgili yazılı ve görsel kayıt veya belgeleri toplayarak belli bir sisteme göre kodlayıp analiz etme işlemi olarak tanımlanmaktadır. Araştırmada gerek amacın konuyla ilgili yazılı belgelerin analizini kapsamı gerekse sosyal bilgiler öğretim programı içeriğinde ders içi, dersler arası ve ara disiplinlerle ilişkilendirmeye ilgili eğilimleri ortaya koymak istenmesi nedeniyle doküman incelemeden yararlanılmıştır (Çepni, 2010: 106-107).

2.1. Veri Kaynağı ve Verilerin Toplanması:

Araştırmanın veri kaynağı olarak Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2005 yılında uygulamaya konulan İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 4-5-6 ve 7. Sınıflar Öğretim Programları kullanılmıştır (MEB, 2005a; MEB, 2005b). Bu bağlamda Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı internet adresinde (<http://ttkb.meb.gov.tr/program.aspx>) güncellenerek verilen Sosyal Bilgiler Dersi 4 ve 5. Sınıflar ile 6 ve 7. Sınıflar Öğretim Programları ve Uygulama Kılavuzları incelenmiştir. Öğretim programları taranırken, programların ders içi, dersler arası ve ara disiplin-

lerle ilişkilendirme boyutlarına yönelik olarak araştırmacı tarafından geliştirilen veri toplama formu kullanılmıştır.

2.2. Verilerin Analizi:

Araştırmada toplanan verilerin analizinde içerik analizinden faydalanılmıştır. Araştırmada içerik analizi; temel amacının toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmak olması, verileri derinlemesine çözümlemeye olanak sağlaması ve birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde anlaşılır bir şekilde sunma fırsatı sağlaması gibi özelliklerinden dolayı kullanılmıştır (Yıldırım ve şimşek, 2005: 227).

Araştırmada toplanan veriler araştırma soruları doğrultusunda ders içi, dersler arası ve ara disiplinlerle ilişkilendirme durumuna göre sınıf düzeyi, ders, ünite, konu ve kazanım temaları çerçevesinde gizli içerik kodlaması yapılarak tablolaştırılmıştır. Araştırmada üçgenleme yaparak güvenilirliği artırmak amacıyla araştırmacının dışında bir alan uzmanı akademisyen ve bir sosyal bilgiler retmeni de verileri incelemiştir. Daha sonra araştırmacı ve diğer iki kişi tarafından yapılan kodlamalar Miles ve Huberman'ın (1994) önerdiği güvenilirlik formülü (Güvenirlik= Görüş Birliği/ Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı X 100) gereğince karşılaştırılarak uyumu yüzdesi %85.66 olarak hesaplanmıştır. Bu anlamda araştırmacının yapmış olduğu analiz esas alınarak bulgular yapılandırılmıştır.

3. BULGULAR ve YORUM

Sosyal bilgiler üretim programında ilişkilendirmelerin yerini ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilen bu araştırmada dokümanların incelenmesi sonucu aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır:

3.1. Ders İçi İlişkilendirme (↻):

Sosyal bilgiler (4-7. Sınıflar) retim programında ders içi ilişkilendirmelerin yerine ilişkin olarak yapılan veri analizi sonucu ortaya çıkan bulgular Tablo 1, Tablo 2, Tablo 3 ve Tablo 4'te sunulmuştur:

Tablo 1.

Sosyal Bilgiler 4. Sınıf retim Programında Ders İçi İlişkilendirmeler

İlişkilendirilen Ünite/ Konu ve Kazanım	İlişkilendirildiği Ünite/ Konu ve Kazanım
Yaşadığımız Yer/ 7. Kazanım: Efsane, destan, öykü, türkü ve şiirlerden yararlanarak yaşadığı yerin coğrafi özellikleri ile ilgili çıkarımlarda bulunur.	Geçmişimi ğreniyorum/ 2. Kazanım: Ailesinde ve çevresindeki milli kültürü yansıtan ögeleri fark eder.
İyi ki Var/ İnsanlığın kullandığı zaman ölçme araçları ve belirleme yöntemleri	Geçmişimi ğreniyorum/ ----
İyi ki Var/ ----	Üretimden Tüketime/ İhtiyaçlarımız

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINDA İLİŞKİLENDİRMELER

İyi ki Var/ Teknolojik ürünleri kendisine ve doğaya zarar vermeden kullanma	Yaşadığımız Yer/ -----
İnsanlar ve Yönetim/ İhtiyaçlar	Hep Birlikte/ Grup, kurum ve sosyal örgütler
İnsanlar ve Yönetim/ -----	Geçmişimi Öğreniyorum/ 6. Kazanım: Millî Mücadele'nin kazanılmasında ve Cumhuriyetin ilânında Atatürk'ün rolünü fark eder.
Uzaktaki Arkadaşlarım/ -----	Kendimi Tanıyorum/ Bireysel farklılıklar ve benzerlikler
Uzaktaki Arkadaşlarım/ -----	Geçmişimi Öğreniyorum/ Kutlanan özel günler, gelenekler vb. kültürel özellikler
Uzaktaki Arkadaşlarım/ -----	Yaşadığımız Yer/ Yaşadığımız yerin özellikleri konusu
Uzaktaki Arkadaşlarım/ -----	İnsanlar ve Yönetim/ 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı kutlamaları

Tablo 1'de sosyal bilgiler 4. sınıf öğretim programında ders içi ilişkilendirmelere yer verilmiştir. Tabloya bakıldığında Kendimi Tanıyorum, Geçmişimi Öğreniyorum, Yaşadığımız Yer, Üretimden Tüketime, İyi ki Var, Hep Birlikte, İnsanlar ve Yönetim ile Uzaktaki Arkadaşlarım adları altında toplam 8 ünitenin birbiriyle ilişkilendirildiği görülmektedir. Üniteler içerisinde Uzaktaki Arkadaşlarım ve Geçmişimi Öğreniyorum ünitelerinin 4'er defa, Yaşadığımız Yer, İyi ki Var ile İnsanlar ve Yönetim ünitelerinin 3'er defa, Kendimi Tanıyorum, Üretimden Tüketime ve Hep Birlikte ünitelerinin ise 1'er defa ilişkilendirilmeye tabi tutulduğu dikkat çekmektedir. Konu ve kazanım bağlamında tabloya bakıldığında toplamda 10 defa üniteler arasında ilişkilendirme yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu çerçevede konu ve kazanımlar arasında ilişkilendirmelerin dağılımında üç farklı türde uygulama olduğu ve yapılan uygulamada bir bütünlük olmadığı görülmektedir. Örneğin kazanım bağlamında (bazı ünitelerde) Yaşadığımız Yer ünitesi 7. kazanımıyla Geçmişimi Öğreniyorum ünitesi 2. kazanımı arasında ilişkilendirilme yapılmıştır. Öte yandan konu bağlamında bazı ünitelerde örneğin İyi ki Var ünitesinde insanlığın kullandığı zaman ölçme araçları ve belirleme yöntemleri şeklinde konularla ilgili içerik açıklanmıştır. Bununla birlikte bazı ünitelerde ise Uzaktaki Arkadaşlarım ünitesinde olduğu gibi herhangi bir bilgilendirme yapılmamıştır.

Tablo 2.

Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Öğretim Programında Ders İçi İlişkilendirmeler

İlişkilendirilen Ünite/ Konu ve Kazanım	İlişkilendirildiği Ünite/ Konu ve Kazanım
Adım Adım Türkiye/ -----	Bölgemizi Tanıyalım/ Bölgesindeki doğal varlıklar
Ürettiklerimiz/ -----	Bölgemizi Tanıyalım/ 2. Kazanım: Yaşadığı bölgede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar.
Gerçekleşen Düşler/ Toplumsal hayat	Adım Adım Türkiye/ Çevrenin kültürel özellikleri

Selahattin KAYMAKCI

çerçevesinde buluşlar ve teknolojik gelişmeler	
Toplum İçin Çalışanlar/ -----	Bölgemizi Tanıyalım/ Doğal afetler ve toplum hayatımıza etkileri
Bir Ülke Bir Bayrak/ Merkezî ve merkeze bağlı yönetim birimleri	Toplum İçin Çalışanlar/ Toplumun ihtiyaçları
Hepimizin Dünyası/ Ortak miras ve turizm	Adım Adım Türkiye/ Ülkemizin kültürel özellikleri
Hepimizin Dünyası/ -----	Ürettiklerimiz/ Çevremizdeki ekonomik faaliyetler

Sosyal bilgiler 5. sınıf öğretim programında yapılan ders içi ilişkilendirmeler Tablo 2’de ele alınmıştır. Buna göre sosyal bilgiler 5. sınıf öğretim programında bulunan toplam 7 üniteyle ders içi ilişkilendirme yapılmıştır. Tablodan öğretim programında Adım Adım Türkiye ve Bölgemizi Tanıyalım (3’er defa), Ürettiklerimiz, Toplum İçin Çalışanlar ile Hepimizin Dünyası (2’şer defa), Gerçekleşen Düşler ve Bir Ülke Bir Bayrak (1’er defa) ünitelerinin ilişkilendirildiği anlaşılmaktadır. Konu ve kazanım bağlamında tablo değerlendirildiğinde toplamda 7 defa ders içi ilişkilendirme yapıldığı dikkat çekmektedir. Sosyal bilgiler 4. sınıf öğretim programında olduğu gibi 5. sınıf programında konu ve kazanımların dağıtımında düzensizliğin devam ettiği göze çarpmaktadır. Bu anlamda öğretim programında yapılan ilişkilendirmelerde kazanım belirtme (Bölgemizi Tanıyalım ünitesi 2. kazanımı), konu belirtme (Toplum İçin Çalışanlar ünitesi toplumun ihtiyaçları konusu) ve herhangi bir şey belirtmeme (Ürettiklerimiz ünitesinde olduğu gibi) anlayışı sürdürülmüştür.

Tablo 3.

Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Öğretim Programında Ders İçi İlişkilendirmeler

İlişkilendirilen Ünite/ Konu ve Kazanım	İlişkilendirildiği Ünite/ Konu ve Kazanım
Ülkemiz ve Dünya/ 1. Kazanım: Görsel materyalleri ve verileri kullanarak dünyada nüfus ve ekonomik faaliyetlerin dağılışının nedenleri hakkında çıkarımlarda bulunur.	Yeryüzünde Yaşam/ Konum bilgisi ve dünya üzerindeki iklimler konusu
Ülkemiz ve Dünya/ 2. Kazanım: Ülkemizin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini, kaynaklar ve ihtiyaçlar açısından değerlendirir.	Ülkemizin Kaynakları/ Kaynaklar konusu
Demokrasinin Serüveni/ 2. Kazanım: Değişik dönem ve kültürlerde demokratik yönetim anlayışının tarihsel gelişimini tartışır.	İpek Yolunda Türkler/ Orta Asya Türk devletlerinde yönetim anlayışı ve toplum hayatı

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINDA İLİŞKİLENDİRMELER

Tablo 3'te sosyal bilgiler 6. sınıf öğretim programında verilen ders içi ilişkilendirmeler açıklanmıştır. Tabloya bakıldığında toplam 5 ünite de ders içi ilişkilendirme yapıldığı görülmektedir. Bu ünitelerden Ülkemiz ve Dünya ünitesi 2 defa, Yeryüzünde Yaşam, İpek Yolu'nda Türkler, Ülkemizin Kaynakları ve Demokrasinin Serüveni üniteleriyle ise 1'er defa ilişkilendirilmiştir. Konu ve kazanım bağlamında tabloya bakıldığında toplam 3 ilişkilendirme olduğu anlaşılmaktadır. Konu ve kazanım durumuyla ilgili olarak bu sınıf düzeyinde de 4 ve 5. sınıflardaki yapının genel anlamda sürdürüldüğü görülmektedir. Ancak bu sınıf düzeyinde kazanımların tümünün ilişkilendirilen kazanım bölümünde olduğu, buna karşın konuların ise ilişkilendirmenin yapıldığı bölümde olduğu dikkat çekmektedir. Bununla birlikte 6. sınıf düzeyinde diğer sınıf düzeylerinin aksine herhangi bir bilgilendirme yapılmayan bölüm olmadığı göze çarpmaktadır.

Sosyal bilgiler öğretim programında dersler içi ilişkilendirmeler çerçevesinde Tablo 1, 2 ve 3 birlikte değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir:

- Sosyal bilgiler öğretim programında (4-7. sınıflar) ders içi ilişkilendirmeler sadece 4, 5 ve 6. sınıflarda yapılmış, 7. sınıfla ilgili olarak herhangi bir ders içi ilişkilendirme konulmamıştır.
- Ünite bağlamında ilişkilendirme yapılma durumu incelendiğinde 4. sınıftan 6. sınıfa kadara devam eden süreçte bir azalma meydana geldiği görülmektedir. Bu çerçevede ders içi ilişkilendirme yapılan ünite sayısının 4. sınıfta 8, 5. sınıfta 7 ve 6. sınıfta ise 5 tane olduğu anlaşılmaktadır. Diğer bir anlatımla 4. sınıf öğretim programında verilen tüm üniteler ders içi ilişkilendirmelerde kullanılırken, 5. sınıfta verilen ünitelerden 1 tanesi (Haklarımı Öğreniyorum), 6. sınıfta ise 2 tanesi (Sosyal Bilgiler Öğreniyorum, Elektronik Yüzyıl) ders içi ilişkilendirme dışında bırakılmıştır.
- Konu ve kazanım açısından bulgularda ünite sayılarına benzer bir durumun yaşandığı ortadadır. Bu anlamda konu ve kazanım ilişkilendirme sayılarının 4. sınıfta 10 iken, 5. sınıfta 7'ye ve 6. sınıfta ise 3'e düştüğü tablolardan anlaşılmaktadır. Öte yandan her üç sınıf düzeyinde de konu ve kazanım ilişkilendirmelerinde bütüncül bir anlayışın olmadığı göze çarpmaktadır. Bu anlamda bazen kazanımların, bazen konuların, bazen de (6. sınıf hariç) herhangi bir bilgilendirmenin yapılmadığı görülmektedir. Bu durumun ise 4,5 ve 6. sınıf öğretim programında yapılan ders içi ilişkilendirmelerin açıklık ve anlaşılabilirliğiyle ilgili karmaşaya neden olduğu söylenebilir.

3.2. Diğer Derslerle İlişkilendirme (☐):

Sosyal bilgiler (4-7. Sınıflar) öğretim programında diğer derslerle ilişkilendirmelerin yeriyle ilgili olarak yapılan veri analizi sonucu ortaya çıkan bulgular Tablo 4, Tablo 5, Tablo 6 ve Tablo 7'de açıklanmıştır:

Tablo 4.*Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Öğretim Programında Diğer Derslerle İlişkilendirme*

İlişkilendirilen Ünite/ Kazanım	İlişkilendirildiği Ders/ Öğrenme Alanı, Ünite ve Kazanım
Kendimi Tanıyorum/ 3. Kazanım: Farklı durumlara ait duygu ve düşüncelerini ifade eder.	Türkçe/ Konuşma (Kendini Sözlü Olarak İfade Etme). 20. Kazanım: Bir fikre katılıp katılmadığını nedenleriyle ortaya koyar.
Kendimi Tanıyorum/ 5. Kazanım: Yaşamına ilişkin belli başlı olayları kronolojik sıraya koyar.	Türkçe/ Yazma (Kendini Yazılı Olarak İfade Etme). 7. Kazanım: Olayları, oluş sırasına göre yazar.
Kendimi Tanıyorum/ 5. Kazanım: Yaşamına ilişkin belli başlı olayları kronolojik sıraya koyar.	Matematik/ Ölçme (Zamanı Ölçme). 3. Kazanım: Yıl-ay-hafta-gün arasındaki ilişkileri açıklar.
Geçmişimi Öğreniyorum/ 1. Kazanım: Sözlü tarih yöntemi kullanarak ve nesnelere dayanarak aile tarihi oluşturur.	Türkçe/ Konuşma (Kendini Sözlü Olarak İfade Etme). 11. Kazanım: Konuşurken dinleyicilere sorular sorar ve sorulara cevap verir.
Geçmişimi Öğreniyorum/ 1. Kazanım: Sözlü tarih yöntemi kullanarak ve nesnelere dayanarak aile tarihi oluşturur.	Türkçe/ Yazma (Tür, Yöntem ve Tekniklere Uygun Yazma). 4. Kazanım: Açıklayıcı ve bilgilendirici yazılar yazar.
Geçmişimi Öğreniyorum/ 1. Kazanım: Sözlü tarih yöntemi kullanarak ve nesnelere dayanarak aile tarihi oluşturur.	Türkçe/ Yazma (Tür, Yöntem ve Tekniklere Uygun Yazma). 12. Kazanım: Vurgulamak istediği kelime ya da cümleleri farklı yazar.
<i>Geçmişimi Öğreniyorum/ 2. Kazanım: Ailesi ve çevresindeki millî kültürü yansıtan öğeleri fark eder.</i>	<i>Fen ve Teknoloji/ Fiziksel Olaylar (Işık ve Ses). 3.2. Kazanım: Geçmişte kullanılan çeşitli aydınlatma teknolojileri ile günümüzde kullanılanları karşılaştırır.</i>
Geçmişimi Öğreniyorum/ 5. Kazanım: Yaşanmış olaylardan ve görsel materyallerden yola çıkarak, Millî Mücadele sürecinde yakın çevresini ve Türkiye'yi betimler.	Türkçe/ Görsel Okuma. 6. Kazanım: Karikaturde verilen mesajı algılar.
Geçmişimi Öğreniyorum/ 5. Kazanım: Yaşanmış olaylardan ve görsel materyallerden yola çıkarak, Millî Mücadele sürecinde yakın çevresini ve Türkiye'yi betimler.	Türkçe/ Konuşma (Tür, Yöntem ve Tekniklere Uygun Konuşma). 7. Kazanım: Konuşmalarında betimlemeler yapar.
Geçmişimi Öğreniyorum/ Tüm Kazanımlar (Toplam 6 Kazanım)	Türkçe/ Dinleme (Dinlediğini Anlama). 2. Kazanım: Dinlediklerini anlamlandırmada sunulan görsellerden yararlanır.
Yaşadığımız Yer/ 2. Kazanım: Çevresinde gördüklerini şekil ve şemalarla anlatır.	
Yaşadığımız Yer/ 3. Kazanım: Çizdiği şekil ve şemalarda kullandığı sembolleri açıklayan bir bölüm oluşturur.	Türkçe/ Görsel Sunu. 5. Kazanım: Sunularında harita ve krokiden yararlanır.
Yaşadığımız Yer/ 4. Kazanım: Çevresindeki bir yerin krokisini çizer.	

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINDA İLİŞKİLENDİRMELER

Yaşadığımız Yer/ 3. Kazanım: Çizdiği şekil ve şemalarda kullandığı sembolleri açıklayan bir bölüm oluşturur.	Matematik/ Ölçme (Uzunlukları Ölçme). 2. Kazanım: Standart uzunluk ölçme birimlerinden kilometre ve milimetrenin kullanım alanlarını belirtir.
Yaşadığımız Yer/ 4. Kazanım: Çevresindeki bir yerin krokisini çizer.	
Yaşadığımız Yer/ 5. Kazanım: Çevresinde meydana gelen hava olaylarını gözlemleyerek, bulgularını resimli grafiklere aktarır.	Matematik/ Veri (Sütun Grafiği). 1. Kazanım: Sütun grafiğini oluşturur.
Yaşadığımız Yer/ 5. Kazanım: Çevresinde meydana gelen hava olaylarını gözlemleyerek, bulgularını resimli grafiklere aktarır.	Fen ve Teknoloji/ Madde ve Değişim (Maddeyi Tanıyalım). 2.4. Kazanım: Havanın varlığını nasıl fark edebileceğini açıklar.
Yaşadığımız Yer/ 6. Kazanım: Çevresinde gördüğü doğal ve beşerî unsurları ayırt eder.	Fen ve Teknoloji/ Dünya ve Evren (Gezegeni-miz Dünya). 2.9. Kazanım: Hava, toprak ve suyun yaşam için öneminin bilincine varır.
Yaşadığımız Yer/ 6. Kazanım: Çevresinde gördüğü doğal ve beşerî unsurları ayırt eder.	Fen ve Teknoloji/ Canlılar ve Hayat (Canlılar Dünyasını Gezelim, Tanıyalım). 2.3. Kazanım: Çevresinde bir yaşam alanındaki canlıları ve bu canlıların içinde bulunduğu şartları gözlemler ve kaydeder.
<i>Yaşadığımız Yer/ 8. Kazanım: Doğal afetler karşısında hazırlıklı olur.</i>	<i>Fen ve Teknoloji/ Dünya ve Evren (Gezegeni-miz Dünya). 2.8. Kazanım: Erozyonla toprak kaybı arasında ilişki kurar.</i>
Üretimden Tüketime/ 3. Kazanım: Mevcut kaynaklarla ihtiyaçlarını ilişkilendirir.	Matematik/ Sayılar (Doğal Sayılarla Toplama İşlemi). 1. Kazanım: En çok dört basamaklı doğal sayılarla toplama işlemini yapar.
Üretimden Tüketime/ 3. Kazanım: Mevcut kaynaklarla ihtiyaçlarını ilişkilendirir.	Matematik/ Sayılar (Doğal Sayılarla Çıkarma İşlemi). 1. Kazanım: En çok dört basamaklı doğal sayılarla çıkarma işlemini yapar.
Üretimden Tüketime/ 6. Kazanım: Kullandığı bazı ürünlerin üretim, dağıtım ve tüketim ağını oluşturur.	Matematik/ Veri (Sütun Grafiği). 1. Kazanım: Sütun grafiğini oluşturur. 2. Kazanım: Sütun grafiğini yorumlar.
Üretimden Tüketime/ 6. Kazanım: Kullandığı bazı ürünlerin üretim, dağıtım ve tüketim ağını oluşturur.	Fen ve Teknoloji/ Madde ve Değişim (Maddeyi Tanıyalım). 4.1. Kazanım: Doğal, işlenmiş ve yapay madde kavramlarını ayırt eder.
İyi ki Var/ 1. Kazanım: Çevresindeki teknolojik ürünleri, kullanım alanlarına göre sınıflandırır.	Fen ve Teknoloji/ Fiziksel Olaylar (Yaşamımızdaki Elektrik). 1.1. Kazanım: Elektrikle çalışan araçlara örnekler verir.
İyi ki Var/ 2. Kazanım: İnsanlığın kullandığı belli başlı zaman ölçme araçlarını ve belirleme yöntemlerini tanıır.	Matematik/ Ölçme (Zamanı Ölçme). 3. Kazanım: Yıl-ay-hafta-gün arasındaki ilişkileri açıklar.
İyi ki Var/ 4. Kazanım: Teknolojik ürünlerin hayatımızda ve çevremizde yaptığı değişiklikleri dikkate alarak geçmişle bugünü karşılaştırır.	Fen ve Teknoloji/ Fiziksel Olaylar (Yaşamımızdaki Elektrik). 1.4. Kazanım: Elektrığın günlük yaşamdaki önemini araştırır ve sunar.
İyi ki Var/ 1. Kazanım: Çevresindeki teknolojik ürünleri, kullanım alanlarına	Fen ve Teknoloji/ Fiziksel Olaylar (Işık ve Ses). 3.1. Kazanım: Geçmişten günümüze

göre sınıflandırır. İyi ki Var/ 3. Kazanım: Kullandığı teknolojik ürünlerin zaman içindeki gelişimini kavrar. İyi ki Var/ 4. Kazanım: Teknolojik ürünlerin hayatımızda ve çevremizde yaptığı değişiklikleri dikkate alarak geçmişle bugünü karşılaştırır. İyi ki Var/ 6. Kazanım: Teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanır.	çeşitli tekniklerle geliştirilen aydınlatma araçlarına örnekler verir. 3.2. Kazanım: Geçmişte kullanılan çeşitli aydınlatma teknolojileri ile günümüzde kullanılanları karşılaştırır. 4.2. Kazanım: Göz sağlığı açısından ortamların uygun ve uygun olmayan şekilde aydınlatılması karşılaştırır.
Uzaktaki Arkadaşlarım/ 2. Kazanım: Görsel materyallerden yararlanarak çeşitli toplumların günlük yaşamlarına ilişkin çıkarımlarda bulunur.	Türkçe/ Görsel Okuma. 6. Kazanım: Karikaturde verilen mesajı algılar. 8. Kazanım: Kitle iletişim araçlarıyla (gazete, dergi, TV) verilen bilgileri, haberleri, düşünceleri sorgular.

Sosyal bilgiler 4. sınıf öğretim programında verilen diğer derslerle ilişkilendirmeler Tablo 4'te ele alınmıştır. Buna göre 4. sınıf öğretim programında toplam 26 defa dersler arası ilişkilendirme yapılmıştır. İlişkilendirilen ünite ve kazanım bağlamında tablo incelendiğinde Geçmişimi Öğreniyorum ünitesinin 7 defa (10 kazanım), Yaşadığımız Yer ünitesinin 7 defa (6 kazanım), İyi ki Var ünitesinin 4 defa (5 kazanım), Üretimden Tüketime ünitesinin 4 defa (2 kazanım), Kendimi Tanıyorum ünitesinin 3 defa (3 kazanım) ve Uzaktaki Arkadaşlarım ünitesinin ise 1 defa (1 kazanım) ilişkilendirmeye tabi tutulduğu görülmektedir. Öte yandan ilişkilendirmenin yapıldığı derslere bakıldığında en çok Türkçe (10 defa), daha sonra Fen ve Teknoloji (9 defa) ve son olarak da Matematik dersiyle (7 defa) ilişkilendirme yapıldığı anlaşılmaktadır. Öğrenme alanı ve kazanım bağlamında ise Türkçe dersinde Konuşma ve Yazma öğrenme alanları 3'er defa (3'er kazanım), Görsel Okuma 2 defa (2 kazanım), Dinleme ve Görsel Sunu 1'er defa (1'er kazanım) ilişkilendirilmiştir. Fen ve Teknoloji dersinde Fiziksel Olaylar 4 defa (6 kazanım), Madde ve Değişim ile Dünya ve Evren 2'şer defa (2'şer kazanım), Canlılar ve Hayat ise 1 defa (1 kazanım) ilişkilendirilmiştir. Matematik dersinde Ölçme 3 defa (3 kazanım), Veri ile Sayılar 2'şer defa (2 kazanım) ilişkilendirmede kullanılmıştır. Bununla birlikte 4. sınıf öğretim programında ilgili ilginç bir durumla karşılaşılmıştır. Bu anlamda diğer derslerin öğretim programları taranırken tabloda da italik olarak ifade edilen Fen ve Teknoloji dersi *Fiziksel Olaylar* öğrenme alanı, *Işık ve Ses* ünitesi, 3.2. kazanımıyla Sosyal Bilgiler dersi *Geçmişimi Öğreniyorum* ünitesi 2. Kazanımıyla, yine Fen ve Teknoloji dersi Dünya ve Evren öğrenme alanı, Gezegelimiz Dünya ünitesi, 2.8. kazanımıyla Sosyal Bilgiler dersi Yaşadığımız Yer ünitesi 8. kazanımıyla dersler arası ilişkilendirme yapılması istenmiştir. Ancak buna ilişkin olarak sosyal bilgiler öğretim programında herhangi bir ifadeye rastlanılamamasına rağmen sözkonusu ilişkilendirme Tablo 4'e eklenmiştir.

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINDA İLİŞKİLENDİRMELER

Tablo 5.

Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Öğretim Programında Diğer Derslerle İlişkilendirme

İlişkilendirilen Ünite/ Kazanım	İlişkilendirildiği Ders/ Öğrenme Alanı, Ünite ve Kazanım
Adım Adım Türkiye/ 5. Kazanım: Kanıt kullanarak Atatürk inkılablarının öncesi ile sonrasındaki günlük yaşamı karşılaştırır.	Türkçe/ Görsel Okuma ve Görsel Sunu (Görsel Okuma). 2. Kazanım: Grafik ve tablo ile verilenleri yorumlar. 3. Kazanım: Harita ve kroki okur. 6. Kazanım: Karikatürde verilen mesajı algılar.
Adım Adım Türkiye/ 5. Kazanım: Kanıt kullanarak Atatürk inkılablarının öncesi ile sonrasındaki günlük yaşamı karşılaştırır.	Matematik/ Veri (Çizgi Grafiği). 1. Kazanım: Çizgi grafiğini oluşturur. 2. Kazanım: Çizgi grafiğini yorumlar.
Bölgemizi Tanıyalım/ 2. Kazanım: Yaşadığı bölgede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar.	Fen ve Teknoloji/ Madde ve Değişim (Maddenin Değişimi ve Tanınması). 1.1. Kazanım: Yağmur, kar, buz, sis ve bulutun su olduğunu fark eder.
Bölgemizi Tanıyalım/ 3. Kazanım: Yaşadığı bölgedeki insanların yoğun olarak yaşadıkları yerlerle coğrafi özellikleri ilişkilendirir.	Matematik/ Sayılar (Doğal Sayılarla Toplama İşlemi). 4. Kazanım: Doğal sayılarla toplama işlemini gerektiren problemleri çözer ve kurar.
Bölgemizi Tanıyalım/ 3. Kazanım: Yaşadığı bölgedeki insanların yoğun olarak yaşadıkları yerlerle coğrafi özellikleri ilişkilendirir.	Matematik/ Sayılar (Doğal Sayılarla Çıkarma İşlemi). 4. Kazanım: Doğal sayılarla çıkarma işlemini gerektiren problemleri çözer ve kurar.
Ürettiklerimiz/ 4. Kazanım: Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetlerin ülke ekonomisindeki yerini değerlendirir.	Matematik/ Veri (Çizgi Grafiği). 1. Kazanım: Çizgi grafiğini oluşturur. 2. Kazanım: Çizgi grafiğini yorumlar.
Gerçekleşen Düşler/ 5. Kazanım: Bilim ve teknoloji ile ilgili, düzeyine uygun süreli yayınları tanır ve izler.	Türkçe/ Okuma (Tür, Yöntem ve Tekniklere Uygun Okuma). 9. Kazanım: Gazete ve dergi okur.
Bir Ülke, Bir Bayrak/ 1. Kazanım: Toplumsal yaşamı düzenleyen yasaların varlığını ve önemini fark eder.	Matematik/ Veri (Olasılık). 3. Kazanım: Bir olayın adil olup olmadığı hakkında yorum yapar.
Hepimizin Dünyası/ 3. Kazanım: Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerde iletişim ve ulaşım teknolojisinin etkisini tartışır.	Türkçe/ Konuşma (Tür, Yöntem ve Tekniklere Uygun Konuşma). 2. Kazanım: Grup çalışmalarında duygu ve düşüncelerini paylaşır.
Hepimizin Dünyası/ 4. Kazanım: Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerine örnekler verir.	Matematik/ Geometri (Geometrik Cisimler). 1. Kazanım: Piramide örnekler verir ve yüzeyini tasvir eder.

Tablo 5'te sosyal bilgiler 5. sınıf öğretim programında yapılan diğer derslerle ilişkilendirmeye yer verilmiştir. Tabloya bakıldığında toplamda 10 defa dersler arası ilişkilendirme yapıldığı görülmektedir. Bu anlamda sosyal bilgiler dersinde Bölgemizi Tanıyalım (3 defa/ 2 kazanım) Adım Adım Türkiye (2 defa/ 1 kazanım), Ürettiklerimiz, Gerçekleşen Düşler, Bir Ülke Bir Bayrak ve Hepimizin Dünyası (1'er defa/ 1'er kaza-

nım) olmak üzere 6 ünite diğer derslerle ilişkilendirmede kullanılmıştır. Öte yandan sosyal bilgiler ünite ve kazanımları Matematik dersi ile 6 defa, Türkçe dersiyle 3 defa ve Fen ve Teknoloji dersiyle 1 defa ilişkilendirilmiştir. Öğrenme alanı ve kazanım olarak Matematik dersinde Veri öğrenme alanı 3 defa 3 kazanımla, Sayılar 2 defa 2 kazanımla, Geometri ise 1 defa 1 kazanımla ilişkilendirilmeye katılmıştır. Türkçe dersi Konuşma ve Okuma öğrenme alanları 1'er defa, 1'er kazanımla, Görsel Okuma öğrenme alanı ise 1 defa 3 kazanımla ilişkilendirilme sürecine dâhil olmuştur. Fen ve Teknoloji dersi ise Madde ve Değişim öğrenme alanı ile 1 defa, 1 kazanımla ilişkilendirme kapsamına alınmıştır.

Tablo 6.

Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Öğretim Programında Diğer Derslerle İlişkilendirme

İlişkilendirilen Ünite/ Kazanım	İlişkilendirildiği Ders/ Öğrenme Alanı, Ünite ve Kazanım
Yeryüzünde Yaşam/ 1. Kazanım: Farklı ölçeklerde çizilmiş haritalardan yararlanarak ölçek değiştiğinde haritanın değişen özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.	Matematik/ Sayılar (Oran ve Orantı). 2. Kazanım: Orantıyı ve doğru orantılı nicelikler arasındaki ilişkiyi açıklar.
Ülkemizin Kaynakları/ 1. Kazanım: Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirerek, bunların ülke ekonomisindeki yerini ve önemini değerlendirir.	Matematik/ Olasılık ve İstatistik (Tablo ve Grafikler). 1. Kazanım: Verileri uygun istatistiksel temsil biçimleri ile gösterir ve yorumlar.
Ülkemizin Kaynakları/ 1. Kazanım: Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirerek, bunların ülke ekonomisindeki yerini ve önemini değerlendirir.	Fen ve Teknoloji/ Dünya ve Evren (Yer Kabuğu Nelerden Oluşur?). 1.3. Kazanım: Madenlerin teknolojik ham madde olarak önemini açıklar.
Ülkemizin Kaynakları/ 1. Kazanım: Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirerek, bunların ülke ekonomisindeki yerini ve önemini değerlendirir.	<i>Fen ve Teknoloji/ Dünya ve Evren (Yer Kabuğu Nelerden Oluşur?). 4.3. Kazanım: Jeotermal kaynak, kaplıca kavramlarını tanımlayarak yer altı sıcak su kaynaklarına ülkemizden örnekler verir.</i> 4.4. Kazanım: Yer altı ve yer üstü sularının kullanım alanlarını içecek, sulama, sağlık, elektrik enerjisi üretimi vb.) örneklerle açıklar.
Ülkemizin Kaynakları/ 4. Kazanım: Doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin insan yaşamına etkilerini tartışır.	<i>Fen ve Teknoloji/ Dünya ve Evren (Yer Kabuğu Nelerden Oluşur?). 3.5. Kazanım: Toprakları erozyondan korumak için bireysel ve is birliğine dayalı çözüm önerileri sunar.</i>

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINDA İLİŞKİLENDİRMELER

Elektronik Yüzyıl/ 2. Kazanım: Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin yaratıcı fikirler ileri sürer.

Fen ve Teknoloji/ Canlılar ve Hayat (Vücudumuzda Sistemler). 1.7. Kazanım: Destek ve hareket sistemine teknolojik gelişmelerin katkısına örnekler verir.

Elektronik Yüzyıl/ 2. Kazanım: Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin yaratıcı fikirler ileri sürer.

Fen ve Teknoloji/ Fiziksel Olaylar (Işık ve Ses). 3.4. Kazanım: Bilim ve teknolojiye sesin yansımaları olayından nasıl yararlandı- ğına örnekler verir.

Elektronik Yüzyıl/ 3. Kazanım: Tıp alanındaki buluş ve gelişmelerle insan hayatı ve toplumsal dayanışma arasındaki ilişkiyi fark eder.

Fen ve Teknoloji/ Canlılar ve Hayat (Vücudumuzda Sistemler). 2.7. Kazanım: Kan bağışının insan vücudu ve toplum açısından önemini fark ederek yakın çevresini kan bağışında bulunmaya yönlendirir.

Elektronik Yüzyıl/ 2. Kazanım: Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin yaratıcı fikirler ileri sürer.

Fen ve Teknoloji/ Canlılar ve Hayat (Vücudumuzda Sistemler). 2.14. Kazanım: Aşı, serum ve ilaçların önemini belirterek bunları teknolojik gelişmelerle ilişkilendirir.

Elektronik Yüzyıl/ 3. Kazanım: Tıp alanındaki buluş ve gelişmelerle insan hayatı ve toplumsal dayanışma arasındaki ilişkiyi fark eder.

Elektronik Yüzyıl/ 2. Kazanım: Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin yaratıcı fikirler ileri sürer.

7. Sınıf: Fen ve Teknoloji/ Dünya ve Evren (Güneş Sistemi ve Ötesi: Uzay Bilmecesi).

3.9. Kazanım: Evrenin, uçsuz bucaksız olması nedeniyle uzay hakkında bilinen gerçeklerin sınırlı ve yeni araştırmalarla değişebilir olduğunu örneklerle açıklar.

3.10. Kazanım: Uzay çalışmalarına dayanarak ve hayal gücünü kullanarak geleceğe yönelik tahminler yürütür.

Elektronik Yüzyıl/ 3. Kazanım: Tıp alanındaki buluş ve gelişmelerle insan hayatı ve toplumsal dayanışma arasındaki ilişkiyi fark eder.

7. Sınıf: Fen ve Teknoloji/ Canlılar ve Hayat (Vücudumuzda Sistemler). 2.4. Kazanım: Bazı böbrek rahatsızlıklarının tedavisinde kullanılan teknolojik gelişmelere örnekler verir.

Sosyal bilgiler 6. sınıf öğretim programında verilen diğer derslerle ilişkilendirme örnekleri Tablo 6'da açıklanmıştır. Buna göre 6. sınıf düzeyinde toplam 11 defa dersler

arası ilişkilendirme yapılmıştır. Bu anlamda Elektronik Yüzyıl 6 defa (2 kazanım), Ülkemizin Kaynakları 4 defa (2 kazanım) ve Yeryüzünde Yaşam da 1 defa (1 kazanım) diğer derslerle ilişkilendirmede kullanılmıştır. İlişkilendirmenin yapıldığı dersler bağlamında tablo incelendiğinde Fen ve Teknoloji dersi ile 9 defa ve Matematik dersi ile de 2 defa ilişkilendirme yapıldığı görülmektedir. Bu çerçevede Fen ve Teknoloji dersi Dünya ve Evren öğrenme alanı ile 4 defa (6 kazanım), Canlılar ve Hayat öğrenme alanı ile 4 defa (4 kazanım) ve Fiziksel Olaylar öğrenme alanı ile de 1 defa (1 kazanım) ilişkilendirme yapılmıştır. Öte yandan matematik dersi Sayılar ile Olasılık ve İstatistik öğrenme alanlarıyla 1'er defa (1'er kazanım) ilişki kurulmuştur.

İlköğretim 6. sınıf öğretim programında 4. sınıf düzeyine benzer şekilde bir durumla karşılaşılmıştır. Bu anlamda tabloda italik olarak vurgulanan Ülkemizin Kaynakları 1 ve 4. kazanımlarıyla ilgili olarak sosyal bilgiler öğretim programı ünite şemasında verilmeyen ancak Fen ve Teknoloji dersi öğretim programı ünite şemalarında verilen dersler arası ilişkilendirmenin varlığı belirlenmiştir. Bununla birlikte sosyal bilgiler öğretim programı Elektronik Yüzyıl ünitesinde sadece 3. kazanımla eşleştirilen Fen ve Teknoloji dersi Canlılar ve Hayat öğrenme alanı Vücudumuzda Sistemler ünitesi 2.14. kazanımının Fen ve Teknoloji öğretim programında belirtildiği üzere Elektronik Yüzyıl ünitesinin 2. kazanımıyla da eşleştirildiği görülmüştür. Buna ilaveten Tablo 6'nın son iki satırında da açıklandığı üzere sosyal bilgiler 6. sınıf Elektronik Yüzyıl ünitesi 2. ve 3. kazanımlarının Fen ve Teknoloji dersi 7. sınıf öğretim programında yer alan Dünya ve Evren öğrenme alanı Güneş Sistemi ve Ötesi: Uzay Bilmecesi ünitesi 3.9. ve 3.10. kazanımları ve Canlılar ve Hayat öğrenme alanı Vücudumuzda Sistemler ünitesi 2.4. kazanımıyla ilişkilendirildiği anlaşılmıştır. Ancak tüm bu durumların sosyal bilgiler öğretim programında gösterilmeyişi anlamlıdır.

Tablo 7.

Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Öğretim Programında Diğer Derslerle İlişkilendirme

İlişkilendirilen Ünite/ Kazanım	İlişkilendirildiği Ders/ Öğrenme Alanı, Ünite ve Kazanım
İletişim ve İnsan İlişkileri/ 1. Kazanım: İletişimi, olumlu olumsuz etkileyen tutum ve davranışları fark ederek kendi tutum ve davranışlarıyla karşılaştırır.	Türkçe/ Konuşma (Tüm amaç ve kazanımlar).
2. Kazanım: İnsanlar arasında kurulan olumlu ilişkilerde iletişimin önemini fark eder.	
İletişim ve İnsan İlişkileri/ 3. Kazanım: İnsanlar arası etkileşimde kitle iletişim araçlarının rolünü tartışır.	Türkçe/ Dinleme-İzleme (Tüm amaç ve kazanımlar).
<i>Ülkemizde Nüfus/ 2. Kazanım: Tablo ve grafiklerden yararlanarak, ülkemiz nüfusunun özellikleri ile ilgili verileri yorumlar.</i>	<i>Matematik/ Olasılık ve İstatistik (Tablo ve Grafikler). 3. Kazanım: İstatistiksel temsil biçimleri oluşturarak ve yorumlayarak gerçek yaşam durumları için görüş oluşturur.</i>

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINDA İLİŞKİLENDİRMELER

Zaman İçinde Bilim/ 3. Kazanım: Türk ve İslam devletlerinde yetişen bilginlerin bilimsel gelişme sürecine katkılarını değerlendirir.	Fen ve Teknoloji/ Dünya ve Evren (Güneş Sistemi ve Ötesi: Uzay Bilmecesi). 3.3. Kazanım: Unlu Türk gök bilimciler ve çalışmaları hakkında örnekler verir.
Zaman İçinde Bilim/ 4. Kazanım: 15-19. yüzyıllar arasında Avrupa’da yaşanan gelişmelerin günümüz bilimsel birikiminin oluşmasına etkisini fark eder. 5. Kazanım: Tarihsel süreçte düşünceleri ifade etme ve bilim özgürlüklerini bilimsel gelişmelerle ilişkilendirir.	Fen ve Teknoloji/ Dünya ve Evren (Güneş Sistemi ve Ötesi: Uzay Bilmecesi). 3.2. Kazanım: Gök bilimcilerin; teleskoplar yardımıyla gök cisimlerinin hareketlerini ve yapısını inceleyen bilim insanları olduklarını belirtir. 3.4. Kazanım: Teleskopların uzay gözlemi yapmadaki önemini fark eder. 3.6. Kazanım: Teknolojinin uzay araştırmalarına, uzay araştırmalarının da teknolojiye katkısını örneklerle açıklar.
Ülkelerarası Köprüler/ 2. Kazanım: Küresel sorunlarla uluslararası kuruluşların kuruluş amaçlarını ilişkilendirir. 3. Kazanım: Küresel sorunların çözümlerinin yaşama geçirilmesinde kişisel sorumluluğunu fark eder.	Fen ve Teknoloji/ Canlılar ve Hayat (İnsan ve Çevre). 1.9. Kazanım: Ülkemizdeki ve dünyadaki çevre sorunlarından bir tanesi hakkında bilgi toplar, sunar ve sonuçlarını tartışır. 1.10. Kazanım: Dünyadaki bir çevre probleminin ülkemizi nasıl etkileyebileceğine ilişkin çıkarımlarda bulunur. 1.11. Kazanım: Ülkemizdeki ve dünyadaki çevre sorunlarına yönelik işbirliğine dayalı çözümler önerir ve faaliyetlere katılır.

Tablo 7’de sosyal bilgiler 7. sınıf öğretim programında verilen diğer derslerle ilişkilendirmeler gösterilmiştir. Buna göre 7. sınıf düzeyinde toplam 6 defa diğer derslerle ilişkilendirme yapılmıştır. Sosyal bilgiler üniteleri çerçevesinde İletişim ve İnsan İlişkileri ve Zaman İçinde Bilim üniteleri 2’şer defa 3’er kazanım kullanılarak, Ülkeler Arası Köprüler 1 defa 2 kazanım kullanılarak ve Ülkemizde Nüfus ise 1 defa 1 kazanım kullanılarak diğer derslerle ilişkilendirilmiştir. Öte yandan 7. sınıf düzeyinde sosyal bilgiler dersi Fen ve Teknoloji ile 3 defa, Türkçe ile 2 defa ve Matematik ile 1 defa ilişkilendirilmiştir. Fen ve Teknoloji dersi Dünya ve Evren öğrenme alanı 2 defa, 4 kazanımla ilişkilendirilirken Canlılar ve Hayat öğrenme alanı 1 defa 3 kazanımla ilişkilendirilmiştir. Türkçe dersi Konuşma ve Dinleme/İzleme öğrenme alanları ile 1’er defa herhangi özel bir amaç ve kazanım belirtilmeden ilişkilendirilmiştir. Matematik dersinde ise Olasılık ve İstatistik öğrenme alanı aracılığıyla 1 defa ve 1 kazanım kullanılarak ilişki kurulma yoluna gidilmiştir. Ayrıca 4 ve 6. sınıflarında olduğu gibi 7. sınıf düzeyinde de gösterim yanlışlığı yapılmıştır. Bu anlamda tabloda italik olarak vurgulanan satırda görüldüğü üzere sosyal bilgiler öğretim programı ülkemizde Nüfus ünitesinde Matematik dersiyle yapılan ilişkilendirmede “Grafikler” alt öğrenme alanı ifadesine yer verilirken bunun Matematik öğretim programında verilen karşılığının “Tablo ve Grafikler” olduğu belirlenmiştir.

Sosyal bilgiler öğretim programında diğer derslerle ilişkilendirme kapsamında Tablo 4, 5 , 6 ve 7’den hareketle şu değerlendirmeler yapılabilir.

- Sosyal bilgiler öğretim programında toplam 53 defa diğer derslerle ilişkilendirme yapılmıştır. Diğer derslerle ilişkilendirme sınıf düzeyine göre çoktan aza doğru 4. sınıfta 26 defa, 6. sınıfta 11 defa, 5. sınıfta 10 defa ve 7. sınıfta ise 6 defa olarak gerçekleşmiştir. Bu anlamda ders içi ilişkilendirmede olduğu gibi diğer derslerle ilişkilendirmede de 4. sınıf öğretim programının daha etkin olduğu söylenebilir.
- İlişkilendirmenin yapıldığı dersler açısından durum değerlendirildiğinde en fazla Fen ve Teknoloji dersi ile (toplam 22 defa) ilişkilendirme yapılmıştır. Öte yandan Matematik dersiyle toplam 16 defa, Türkçe dersiyle de toplam 15 defa ilişki kurulmuştur. Bununla birlikte sınıf düzeyine göre 4. sınıfta en çok Türkçe (10 defa), 5. sınıfta en çok Matematik (6 defa), 6. sınıfta en çok Fen ve Teknoloji (9 defa) ve 7. sınıfta en çok Fen ve Teknoloji (3 defa) dersleri ilişkilendirmede kullanılmıştır. Ayrıca Türkçe dersiyle 6. sınıf düzeyinde dersler arası ilişkilendirme yapılmamıştır.
- Sınıf düzeyine göre sosyal bilgiler öğretim programı üniteleri incelendiğinde 4 ve 5. sınıflarda toplam 6'şar ünitenin, 6. sınıfta 3, 7. sınıfta ise 4 ünitenin sürece dahil edildiği görülmüştür. Bu anlamda 4. sınıfta Hep Birlikte, İnsanlar ve Yönetim ünitelerinin, 5. sınıfta Haklarımı Öğreniyorum, Toplum İçin Çalışanlar ünitelerinin, 6. sınıfta Sosyal Bilgiler Öğreniyorum, İpek Yolu'nda Türkler, Ülkemiz ve Dünya, Demokrasinin Serüveni ünitelerinin, 7. sınıfta Türk Tarihi'nde Yolculuk, Ekonomi ve Sosyal Hayat ile Yaşayan Demokrasi ünitelerinin kullanılmadığı dikkat çekmektedir.
- Diğer derslerle ilişkilendirmede öğretim programında bazı gösterim yanlışlıkları yapıldığı da görülmüştür. 5. sınıf düzeyi haricinde diğer tüm sınıfları kapsayan bu durum genellikle sosyal bilgiler öğretim programında dersler arası yapılan ilişkilendirmenin yazılmaması şeklinde ortaya çıkmıştır.

3.3. Ara Disiplinlerle İlişkilendirme (☞):

Sosyal bilgiler (4-7. Sınıflar) öğretim programında ara disiplinlerin yerine ilişkin olarak yapılan veri analizi sonucu ortaya çıkan bulgular Tablo 8, Tablo 9, Tablo 10 ve Tablo 11'de ele alınmıştır:

Tablo 8.

Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Öğretim Programında Ara Disiplinlerle İlişkilendirme

İlişkilendirilen Ünite/ Kazanım	İlişkilendirildiği Ara Disiplin/ Kazanım
Kendimi Tanıyorum/ 1. Kazanım: Bireysel farklılıkları tanı ve kabul eder.	Özel Eğitim/ 1. Kazanım: Kişilerin yetenek, beceri ve güçlerinin değişik olabileceğinin farkına varır. 2. Kazanım: Kendi farklılığını kabullenir.
Kendimi Tanıyorum/ 3. Kazanım: Farklı durumlara ait duygu ve düşüncelerini ifade eder.	Özel Eğitim/ 6. Kazanım: Kendini ifade edebilme becerisi geliştirir.

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINDA İLİŞKİLENDİRMELER

Kendimi Tanıyorum/ 4. Kazanım: Başkalarının duygu ve düşüncelerini saygı ile karşılar.	Özel Eğitim/ 2. Kazanım: Farklılıklara karşı anlayış ve saygı gösterir. 8. Kazanım: Başkalarının duygularının farkında olur.
Kendimi Tanıyorum/ 1. Kazanım: Bireysel farklılıkları tanır ve kabul eder.	Girişimcilik/ 1. Kazanım: Kişiler arasındaki farklılıkları tanır.
Kendimi Tanıyorum/ 1. Kazanım: Bireysel farklılıkları tanır ve kabul eder.	Kariyer Bilinci Geliştirme/ 2. Kazanım: İnsanların tek ve kendine özgü olduğunu fark eder.
Kendimi Tanıyorum/ 1. Kazanım: Bireysel farklılıkları tanır ve kabul eder.	Rehberlik ve Psikolojik Danışma/ 1. Kazanım: Kendinin ve diğer insanların fiziksel, zihinsel ve duygusal özelliklerini tanır.
Kendimi Tanıyorum/ 2. Kazanım: Duyguları ve düşünceleri arasındaki ilişkiyi fark eder. 3. Kazanım: Farklı durumlara ait duygu ve düşüncelerini ifade eder.	Rehberlik ve Psikolojik Danışma/ 12. Kazanım: Farklı durumlarda farklı duygu ve düşünceler yaşayabileceğinin farkında olur.
Kendimi Tanıyorum/ 4. Kazanım: Başkalarının duygu ve düşüncelerini saygı ile karşılar.	Rehberlik ve Psikolojik Danışma/ 4. Kazanım: İnsanların fikirlerine, ilgilerine ve duygularına saygı gösterir.
Kendimi Tanıyorum/ 1. Kazanım: Bireysel farklılıkları tanır ve kabul eder.	Sağlık Kültürü/ 11. Kazanım: Bireysel farklılıklara saygı duyar.
Kendimi Tanıyorum/ 4. Kazanım: Başkalarının duygu ve düşüncelerini saygı ile karşılar.	Sağlık Kültürü/ 10. Kazanım: Başkalarının duygularına duyarlı olur.
Geçmişimi Öğreniyorum/ 6. Kazanım: Millî Mücadele'nin kazanılmasında ve Cumhuriyetin ilânında Atatürk'ün rolünü fark eder.	Kariyer Bilinci Geliştirme/ 18. Kazanım: Liderlerin gruplar ve toplumlar üzerindeki etkilerini araştırır. 19. Kazanım: Liderlik becerilerine örnek verir.
Geçmişimi Öğreniyorum/ 6. Kazanım: Millî Mücadele'nin kazanılmasında ve Cumhuriyetin ilânında Atatürk'ün rolünü fark eder.	Rehberlik ve Psikolojik Danışma/ 7. Kazanım: Lider ve grup üyeleri arasındaki etkileşimi açıklar.
Yaşadığımız Yer/ 8. Kazanım: Doğal afetler karşısında hazırlıklı olur.	Afetten Korunma ve Güvenli Yaşam/ 1. Kazanım: İnsanların hayatlarını sürdürebilmek için neye ihtiyaç duyduklarını fark eder. 2. Kazanım: Deprem anında gerekli ve gereksiz olan malzemeleri ayırt eder. 3. Kazanım: Deprem sonrasında gerekli olan malzemeler hakkında fikir edinir. 4. Kazanım: Çeşitli mekânlarda acil bir durumda gerekli olacak ve kullanılacak malzemeleri listeler. 5. Kazanım: Sınıf tahliye çantası oluşturulması ve malzemelerin sağlanması konusunda aktif görev alır. 6. Kazanım: Posterler hazırlayarak toplumun bu

Selahattin KAYMAKCI

	<p>konuda bilgilenmesine destek verir.</p> <p>10. Kazanım: Farklı mekânlarda bir deprem sırasında yapılması gerekenleri tartışır.</p> <p>11. Kazanım: Deprem sırasında yapılması gerekenleri, deprem tatbikatında uygular.</p> <p>12. Kazanım: Artçı depremlerde de deprem sırasında yapılması gerekenleri uygular.</p> <p>13. Kazanım: Bir deprem sonrasında binadan tahliye yollarını bilir.</p> <p>14. Kazanım: Binanın tahliyesi sırasında karşılaşılabilecekleri tehlikelerin farkına varır.</p> <p>15. Kazanım: Binanın tahliyesi sırasında karşılaşılabilecekleri tehlikelere ilişkin yapabileceklerini açıklar.</p>
Üretimden Tüketime/ 1. Kazanım: İstek ve ihtiyaçlarını ayırt eder.	Girişimcilik/ 7. Kazanım: Gereksinim ile istek arasındaki farkı açıklar.
Üretimden Tüketime/ 3. Kazanım: Mevcut kaynaklarla ihtiyaçlarını ilişkilendirir.	Girişimcilik/ 26. Kazanım: Kaynakları doğal, insan ve kapital olarak sınıflandırır.
Üretimden Tüketime/ 6. Kazanım: Kullanıldığı bazı ürünlerin üretim, dağıtım ve tüketim ağını oluşturur.	Girişimcilik/ 13. Kazanım: Ürünlerin farklı üretim şekilleri olduğunu bilir.
Üretimden Tüketime/ 4. Kazanım: Satın alacağı ürünleri belirlenen standartlara göre değerlendirir.	İnsan Hakları ve Vatandaşlık/ 52. Kazanım: Tüketici olarak haklarını bilir ve kullanır.
5. Kazanım: Bilinçli bir tüketici olarak haklarını kullanır.	53. Kazanım: Tüketici olarak hakları ihlal edildiğinde yasal yollardan haklarını arar.
	54. Kazanım: Aldığı ürünlerin son kullanma tarihine dikkat etmenin bir tüketici hakkı olduğunu fark eder.
Üretimden Tüketime/ 4. Kazanım: Satın alacağı ürünleri belirlenen standartlara göre değerlendirir.	Rehberlik ve Psikolojik Danışma/ 5.a. Kazanım: Karar vermenin önemini açıklar.
	5.b. Kazanım: Kendisiyle ilgili kararlar verir.
Üretimden Tüketime/ 7. Kazanım: İhtiyaçlarla meslekleri ilişkilendirir.	Rehberlik ve Psikolojik Danışma/ 10. Kazanım: İnsanlarla meslekler arasındaki ilişkiyi kavrar.
Hep Birlikte/ 1. Kazanım: İnsanların belli bir amaç çerçevesinde oluşturdukları sosyal örgüt, resmî kurum ve grupları fark eder.	İnsan Hakları ve Vatandaşlık/ 39. Kazanım: Sivil toplum kavramının önemini kavrar.
2. Kazanım: Ön bilgi ve yaşantısını kullanarak çevresindeki belli başlı sosyal problemler ya da ihtiyaçlarla grup, kurum ve sosyal örgütleri ilişkilendirir.	40. Kazanım: Sivil toplum örgütlerinin çalışmalarının yasal olduğunu bilir.
3. Kazanım: Kendisi ile çevresindeki gruplar, kurumlar ve sosyal örgütler arasındaki etkileşime örnekler verir.	41. Kazanım: Yakın çevresindeki sivil toplum örgütlerinin faaliyetlerinin farkında olur.
Hep Birlikte/ 1. Kazanım: İnsanların belli bir amaç çerçevesinde oluşturdukları	Kariyer Bilinci Geliştirme/ 15. Kazanım: Hayatımızı kolaylaştırmak için çalışanları tanır ve yaptı-

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINDA İLİŞKİLENDİRMELER

rı sosyal örgüt, resmî kurum ve grupları fark eder.	ği işleri açıklar.
2. Kazanım: Ön bilgi ve yaşantısını kullanarak çevresindeki belli başlı sosyal problemler ya da ihtiyaçlarla grup, kurum ve sosyal örgütleri ilişkilendirir.	16. Kazanım: Başkalarına hizmet etmeyi içeren hizmetleri tanır.
3. Kazanım: Kendisi ile çevresindeki gruplar, kurumlar ve sosyal örgütler arasındaki etkileşime örnekler verir.	
Hep Birlikte/ 4. Kazanım: Okulunda ve yakın çevresinde katılacağı sosyal ve eğitsel etkinliklere karar verir.	Rehberlik ve Psikolojik Danışma/ 6. Kazanım: Çevrede bulunan sportif ve kültürel etkinliklerden haberdar olur.
Hep Birlikte/ 2. Kazanım: Ön bilgi ve yaşantısını kullanarak çevresindeki belli başlı sosyal problemler ya da ihtiyaçlarla grup, kurum ve sosyal örgütleri ilişkilendirir.	Sağlık Kültürü/ 31. Kazanım: Sağlık alanında çalışan kurum ve kişileri tanır. 32. Kazanım: Sağlık kurumlarının genel işlevini açıklar.
İnsanlar ve Yönetim/ 1. Kazanım: Yaşadığı yerin yerel yönetim birimlerini tanır.	
2. Kazanım: Kamu hizmetlerinin yürütülmesinde yerel yönetimlerin rolünü açıklar.	İnsan Hakları ve Vatandaşlık/ 44. Kazanım: Yerel yönetimlerin hangi birimlerden oluştuğunu bilir.
3. Kazanım: Kamuoyunun yerel yönetimlere etkisine örnekler verir.	
İnsanlar ve Yönetim/ 4. Kazanım: Büyük Millet Meclisinin açılışı ile ulusal egemenliği ilişkilendirir.	İnsan Hakları ve Vatandaşlık/ 43. Kazanım: Ülkemizi yönetenlerin halkın oyu ile yönetime geldiklerini bilir. 50. Kazanım: Seçilme hakkının önemini kavrar. 57. Kazanım: Seçme hakkının önemini bilir ve bu hakkını gerektiği yerde kullanır.

Sosyal bilgiler 4. sınıf öğretim programında ara disiplinlerle yapılan ilişkilendirmeler Tablo 8’de ele alınmıştır. Buna göre, 4. sınıf düzeyinde toplam 25 defa ara disiplinlerle ilişkilendirme yapılmıştır. Ünite ve kazanım bağlamında Kendimi Tanıyorum’un 10 defa (4 kazanım), Üretimden Tüketime’nin 6 defa (5 kazanım), Hep Birlikte’nin 4 defa (4 kazanım), İnsanlar ve Yönetim’in 2 defa (4 kazanım), Geçmişimi Öğreniyorum’un 2 defa (1 kazanım) ve Yaşadığımız Yer’in 1 defa (1 kazanım) kullanılarak sürece dâhil edildiği görülmüştür. Ara disiplin kapsamında ise toplam 7 ara disiplinle ilişkilendirme yapılmıştır. Bu bağlamda Rehberlik ve Psikolojik Danışma 7 defa (8 kazanım), İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi 4 defa (10 kazanım), Girişimcilik 4 defa (4 kazanım), Kariyer Bilinci Geliştirme 3 defa (5 kazanım), Özel Eğitim ve Sağlık Kültürü 3’er defa (4’er kazanım), Afetten Korunma ve Güvenli Yaşam ise 1 defa (12 kazanım) ilişkilendirmede kullanılmıştır.

Tablo 9.*Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Öğretim Programında Ara Disiplinlerle İlişkilendirme*

İlişkilendirilen Ünite/ Kazanım	İlişkilendirildiği Ara Disiplin/ Kazanım
Haklarımı Öğreniyorum/ 2. Kazanım: İçinde bulunduğu gruplar ile gruplara ait rolleri ilişkilendirir.	Kariyer Bilinci Geliştirme/ 4. Kazanım: Bir bireyin sahip olabileceği değişik rolleri belirtir.
Haklarımı Öğreniyorum/ 3. Kazanım: Katıldığı gruplarda aldığı roller ile rollerin gerektirdiği hak ve sorumlulukları ilişkilendirir.	Kariyer Bilinci Geliştirme/ 12. Kazanım: Kişisel sorumluluğun ve iyi çalışma alışkanlıklarının önemini açıklar. 14. Kazanım: Aile üyeleri arasındaki bağlılığı, birlikte çalışmayı ve sorumluluğu açıklar.
Haklarımı Öğreniyorum/ 2. Kazanım: İçinde bulunduğu gruplar ile gruplara ait rolleri ilişkilendirir.	Rehberlik ve Psikolojik Danışma/ 1. Kazanım: Bir grup içinde çeşitli rollerin önemini kabul eder.
Haklarımı Öğreniyorum/ 3. Kazanım: Katıldığı gruplarda aldığı roller ile rollerin gerektirdiği hak ve sorumlulukları ilişkilendirir.	Rehberlik ve Psikolojik Danışma/ 4. Kazanım: Okuldaki sorumluluklarını bilir.
Haklarımı Öğreniyorum/ 3. Kazanım: Katıldığı gruplarda aldığı roller ile rollerin gerektirdiği hak ve sorumlulukları ilişkilendirir.	İnsan Hakları ve Vatandaşlık/ 2. Kazanım: Haklarını korumanın önemini açıklar. 14. Kazanım: Sorumluluklarını evde ve okulda yerine getirir.
Haklarımı Öğreniyorum/ 4. Kazanım: Çocuk olarak haklarını fark eder.	İnsan Hakları ve Vatandaşlık/ 18. Kazanım: Çocuk haklarına dair sözleşmenin önemini kavrar.
Adım Adım Türkiye/ 5. Kazanım: Kanıt kullanarak Atatürk inkılablarının öncesi ile sonrasındaki günlük yaşamı karşılaştırır.	İnsan Hakları ve Vatandaşlık/ 5. Kazanım: Atatürk inkılablarının, insan haklarının ülkemizde gelişimi için önemli olduğunu fark eder. 7. Kazanım: Kadın ve erkeklerin cumhuriyetle birlikte yeni haklar elde ettiğini bilir.
Bölgemizi Tanıyalım/ 7. Kazanım: Yaşadığı bölgede görülen doğal afetlerin zararlarını artıran insan faaliyetlerini fark eder.	Afetten Korunma ve Güvenli Yaşam/ 5. Kazanım: Sınıf tahliye çantası oluşturulması ve malzemelerin sağlanması konusunda aktif görev alır. 6. Kazanım: Posterler hazırlayarak toplumun bu konuda bilgilenebilmesine destek verir. 10. Kazanım: Farklı mekânlarda bir deprem sırasında yapılması gerekenleri tartışır. 11. Kazanım: Deprem sırasında yapılması gerekenleri, deprem tatbikatında uygular.
Ürettiklerimiz/ 1. Kazanım: Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetleri fark eder.	Girişimcilik/ 27. Kazanım: Yaşadığı bölgedeki kaynakları araştırır.
Ürettiklerimiz/ 3. Kazanım: Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetlere ilişkin meslekleri belirler.	Girişimcilik/ 28. Kazanım: Yaşadığı bölgede ekonomik dayanışmayı fark ederler.

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINDA İLİŞKİLENDİRMELER

<p>Ürettiklerimiz/ 2. Kazanım: Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetler ile coğrafi özellikleri ilişkilendirir.</p> <p>3. Kazanım: Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetlere ilişkin meslekleri belirler.</p>	<p>Rehberlik ve Psikolojik Danışma/ 6. Kazanım: Meslek seçimini etkileyen faktörleri açıklar.</p>
<p>Ürettiklerimiz/ 3. Kazanım: Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetlere ilişkin meslekleri belirler.</p>	<p>Kariyer Bilinci Geliştirme/ 11. Kazanım: Kendi yerel çevresinde bulunan meslekleri belirler.</p>
<p>Gerçekleşen Düşler/ 2. Kazanım: Buluşların ve teknolojik ürünlerin toplum hayatımıza etkilerini tartışır.</p> <p>3. Kazanım: Buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerinin farkına varır.</p>	<p>İnsan Hakları ve Vatandaşlık/ 12. Kazanım: Bilimsel çalışmalara ve çalışmalarını yapan kişilere saygı duyar.</p>
<p>Toplum İçin Çalışanlar/ 1. Kazanım: Toplumun temel ihtiyaçlarıyla bu ihtiyaçlara hizmet eden kurumları ilişkilendirir.</p> <p>2. Kazanım: Kurumların insan yaşamındaki yeri konusunda görüş oluşturur.</p> <p>3. Kazanım: Sivil toplum kuruluşlarını etkinlik alanlarına göre sınıflandırır.</p> <p>4. Kazanım: Sivil toplum kuruluşlarının etkinliklerinin sonuçlarını değerlendirir.</p> <p>5. Kazanım: Bireylerin rolleri açısından sivil toplum kuruluşlarını resmî kurum ve kuruluşlarla karşılaştırır.</p>	<p>İnsan Hakları ve Vatandaşlık/ 39. Kazanım: Sivil toplum kavramının önemini kavrar.</p> <p>40. Kazanım: Sivil toplum örgütlerinin çalışmalarının yasal olduğunu bilir.</p> <p>41. Kazanım: Yakın çevresindeki sivil toplum örgütlerinin faaliyetlerinin farkında olur.</p>
<p>Bir Ülke, Bir Bayrak/ 1. Kazanım: Toplumsal yaşamı düzenleyen yasaların varlığını ve önemini fark eder.</p>	<p>Rehberlik ve Psikolojik Danışma/ 5. Kazanım: Kuralların insan hayatındaki önemini kavrar.</p>
<p>Bir Ülke, Bir Bayrak/ 1. Kazanım: Toplumsal yaşamı düzenleyen yasaların varlığını ve önemini fark eder.</p>	<p>İnsan Hakları ve Vatandaşlık/ 16. Kazanım: Hukuk kurallarının toplumsal yaşamı kolaylaştıran bir değerler sistemi olduğunu kabul eder.</p>
<p>Bir Ülke, Bir Bayrak/ 3. Kazanım: Merkezî yönetim birimlerini tanıyarak bu birimleri temel görevleriyle ilişkilendirir.</p>	<p>İnsan Hakları ve Vatandaşlık/ 42. Kazanım: Merkezî yönetimin hangi birimlerden oluştuğunu bilir.</p>
<p>Bir Ülke, Bir Bayrak/ 4. Kazanım: Demokratik yönetim birimlerindeki yetki ile ulusal egemenlik arasındaki ilişkiyi açıklar.</p>	<p>İnsan Hakları ve Vatandaşlık/ 35. Kazanım: Demokrasi ve ilkelerinin önemini kavrar.</p> <p>36. Kazanım: Demokrasinin insan hakları için vazgeçilmez bir değer taşıdığını takdir eder.</p> <p>37. Kazanım: Demokrasinin temelinin özgürlük ve eşitliğe dayandığını bilir.</p>
<p>Bir Ülke, Bir Bayrak/ 5. Kazanım: Ulusal Egemenlik ve bağımsızlık sembollerine değer verir.</p>	<p>İnsan Hakları ve Vatandaşlık/ 17. Kazanım: T.C. Anayasasının varlığının farkına varır.</p>

Tablo 9’da sosyal bilgiler 5. sınıf öğretim programında ara disiplinlerle yapılan ilişkilendirmeler açıklanmıştır. Tablodan toplamda 19 defa ara disiplinlerle ilişkilendirme yapıldığı anlaşılmaktadır. Ünite ve kazanım çerçevesinde Haklarımı Öğreniyorum 6 defa (3 kazanım), Bir Ülke Bir Bayrak 5 defa (4 kazanım), Ürettiklerimiz 4 defa (3 kazanım), Toplum İçin Çalışanlar 1 defa (5 kazanım), Gerçekleşen Düşler 1 defa (2 kazanım), Adım Adım Türkiye ve Bölgemizi Tanıyalım 1’er defa (1 kazanım) ilişkilendirilmiştir. Buna karşın 5. sınıf düzeyinde toplam 6 ara disiplinle ilişkilendirme yapılmıştır. Ara disiplinlerden İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi 9 defa (15 kazanım), Rehberlik ve Psikolojik Danışma 4 defa (4 kazanım), Kariyer Bilinci Geliştirme 3 defa (3 kazanım), Girişimcilik 2 defa (2 kazanım), Afetten Korunma ve Güvenli Yaşam ise 1 defa (4 kazanım) kullanılmıştır.

Tablo 10.*Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Öğretim Programında Ara Disiplinlerle İlişkilendirme*

İlişkilendirilen Ünite/ Kazanım	İlişkilendirildiği Ara Disiplin/ Kazanım
Sosyal Bilgiler Öğreniyorum/ 4. Kazanım: Bir soruna getirilen çözümlerin hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde olması gerektiğini savunur.	İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi/ 10. Kazanım: Vatandaş olmanın getirdiği sorumlulukları fark eder. 14. Kazanım: Bütün insanların haklar yönünden eşit ve özgür olduklarını belirtir.
Ülkemizin Kaynakları/ 5. Kazanım: Nitelikli insan gücünün Türkiye ekonomisinin gelişmesindeki rolünü değerlendirir.	Özel Eğitim/ 2. Kazanım: Bireylerin ilgi ve yetenekleri doğrultusunda topluma üretken olarak katılması gerektiğini belirtir.
Ülkemizin Kaynakları/ 6. Kazanım: İlgi duyduğu mesleklerin gerektirdiği eğitim, beceri ve kişilik özelliklerini araştırır.	Girişimcilik/ 11. Kazanım: İşle ilgili fikir üretme ve araştırma becerisi edinir.
Ülkemizin Kaynakları/ 6. Kazanım: İlgi duyduğu mesleklerin gerektirdiği eğitim, beceri ve kişilik özelliklerini araştırır.	Kariyer Bilincini Geliştirme/ 5. Kazanım: Farklı meslek gruplarında ihtiyaç duyulan akademik becerileri sıralar. 10. Kazanım: Bazı işlerin yerine getirilebilmesi için farklı bilgi ve beceriye sahip olunması gerektiğini belirtir. 12. Kazanım: Kişilik özellikleri ile meslek seçimi arasındaki ilişkiyi açıklar. 19. Kazanım: Özel ilgileri ile ilgili bağlantılı olabilecek iş etkinliklerini tanımlar. 20. Kazanım: İlgi duyduğu meslekleri sıralar. 21. Kazanım: İlgi duyduğu mesleklerin gerektirdiği eğitim, bilgi, beceri ve kişilik özelliklerini belirler.

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINDA İLİŞKİLENDİRMELER

Ülkemizin Kaynakları/ 6. Kazanım: İlgi duyduğu mesleklerin gerektirdiği eğitim, beceri ve kişilik özelliklerini araştırır.	Rehberlik ve Psikolojik Danışma/ 6. Kazanım: Mesleklerin gerektirdiği ilgi ve yetenekleri tanıır. 7. Kazanım: Değişik mesleklerin farklı becerilerle ilişkili olduğunu fark eder.
Ülkemiz ve Dünya/ 5. Kazanım: Uluslararası kültür, sanat, fuar ve spor etkinliklerinin toplumlar arası etkileşimdeki rolünü değerlendirir.	Spor Kültürü ve Olimpik Eğitim Kazanımları/ 2. Kazanım: Spor etkinliklerinin kültür farkı gözetmeksizin yapıldığını belirtir. 3. Kazanım: Uluslar arası spor karşılaşmalarının ülkeleri birbirine yaklaştırmadaki katkısını nedenleriyle açıklar. 4. Kazanım: Sporun ülkeler arası barış ve kaynaşmayı sağlamadaki rolüne örnekler verir. 7. Kazanım: Olimpiyat oyunlarının ülkelerin tanıtımındaki yerini açıklar.
Demokrasinin Serüveni/ 3. Kazanım: Demokratik yönetimlerde yaşama hakkı, kişi dokunulmazlığı hakkı, din ve vicdan özgürlüğü ile düşünce özgürlüğüne sahip olunması gerektiğini savunur.	Sağlık Kültürü/ 21. Kazanım: Özgürlüğün başkalarının özgürlükleri ile bağlantısı olduğunu fark eder.
Demokrasinin Serüveni/ 5. Kazanım: Türk tarihinde kadının konumu ile ilgili örnekleri, kadın haklarının gelişimi açısından yorumlar.	Sağlık Kültürü/ 20. Kazanım: Toplumda cinsiyetler arası farklılıklara bağlı ayrımcılık yapılmasının etkilerini sorgular.
Demokrasinin Serüveni/ 4. Kazanım: Tarihsel belgelerden yola çıkarak insan haklarının gelişim sürecini analiz eder.	İnsan Hakları ve Vatandaşlık/ 1. Kazanım: İnsan haklarının tarihsel süreçte nasıl kazanıldığını kavrar. 16. Kazanım: İnsan haklarının uluslar arası belgelerde güvence altına alındığını belirtir. 22. Kazanım: Kamu güvenliği ve kamu sağlığı söz konusu olduğunda, kanunlar çerçevesinde özgürlüklerin sınırlanabileceğini kavrar. 25. Kazanım: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni imzalayan ülkeler arasında olduğumuzu ifade eder.
Demokrasinin Serüveni/ 5. Kazanım: Türk tarihinde kadının konumu ile ilgili örnekleri, kadın haklarının gelişimi açısından yorumlar.	Kariyer Bilincini Geliştirme/ 17. Kazanım: İşte ve aile içinde kadın-erkek rollerinin zaman içindeki değişimini açıklar.
Elektronik Yüzyıl/ 4. Kazanım: Telif ve patent hakları saklı ürünlerin yasal yollardan temin edilmesinin gerekliliğini savunur.	İnsan Hakları ve Vatandaşlık/ 8. Kazanım: Kitap, kaset, CD gibi materyalleri yasalara uygun bir şekilde üreten ve satan yerlerden almaya özen gösterir.

Sosyal bilgiler 6. sınıf öğretim programında ara disiplinlerle yapılan ilişkilendirmeler Tablo 10’da sunulmuştur. 6. sınıf öğretim programında toplam 11 defa ara disiplinlerle ilişki kurulmuştur. Ünite ve kazanım bağlamında çoktan aza doğru Demokrasinin Serüveni 4 defa (3 kazanım), Ülkemizin Kaynakları 4 defa (2 kazanım), Sosyal Bilgiler Öğreniyorum, Ülkemiz ve Dünya ile Elektronik Yüzyıl 1’er defa (1’er kazanım) ilişkilendirmede işe koşulmuştur. Ayrıca öğretim programında toplam 7 ara disiplinle ilişkilendirme yapılmıştır. Bu kapsamda İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi 3 defa (7 kazanım), Kariyer Bilinci Geliştirme 2 defa (7 kazanım), Sağlık Kültürü 2 defa (2 kazanım), Spor Kültürü ve Olimpik Eğitim 1 defa (4 kazanım), Rehberlik ve Psikolojik Danışma 1 defa (2 kazanım) Girişimcilik ve Özel Eğitim de 1’er defa (1’er kazanım) ilişkilendirilmiştir.

Tablo 11.*Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Öğretim Programında Ara Disiplinlerle İlişkilendirme*

İlişkilendirilen Ünite/ Kazanım	İlişkilendirildiği Ara Disiplin/ Kazanım
İletişim ve İnsan İlişkileri/ 1. Kazanım: İletişimi, olumlu olumsuz etkileyen tutum ve davranışları fark ederek kendi tutum ve davranışlarıyla karşılaştırır.	Girişimcilik/ 10. Kazanım: Başkaları ile kurduğu iletişimlerin iyi olup olmadığını sorgular.
İletişim ve İnsan İlişkileri/ 1. Kazanım: İletişimi, olumlu olumsuz etkileyen tutum ve davranışları fark ederek kendi tutum ve davranışlarıyla karşılaştırır.	Rehberlik ve Psikolojik Danışma/ 9. Kazanım: Akran baskısına karşı koymak için iletişim becerilerini kullanır. 11. Kazanım: Etkili insan ilişkilerinin önemini ve oluştuğunu analiz eder. 12. Kazanım: İletişimde kişiler arası farklılıklara hoşgörü gösterir.
İletişim ve İnsan İlişkileri/ 1. Kazanım: İletişimi, olumlu olumsuz etkileyen tutum ve davranışları fark ederek kendi tutum ve davranışlarıyla karşılaştırır. 2. Kazanım: İnsanlar arasında kurulan olumlu ilişkilerde iletişimin önemini fark eder.	Sağlık Kültürü/ 11. Kazanım: Etkili iletişim kurmanın yollarını belirler. 18. Kazanım: Bir ilişkiyi sürdüren ve zedeleyen tutum ve davranışlara örnek verir. 19. Kazanım: Anlamli ilişkiler kurma ve sürdürmenin önemini fark eder.
İletişim ve İnsan İlişkileri/ 4. Kazanım: Doğru bilgi alma hakkı, düşüncüyü açıklama özgürlüğü ve kitle iletişim özgürlüğü arasındaki bağlantıyı fark eder. 5. Kazanım: Kitle iletişim özgürlüğü ve özel hayatın gizliliği kavramlarını, birbiriyle ilişkileri çerçevesinde yorumlar.	İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi/ 4. Kazanım: İnsan haklarının yaşadığı toplumda daha etkin uygulanması için önerilerde bulunur. 11. Kazanım: Hakların ihlâl edildiği durumlarda karşılarında yetkili kurumlara başvurmanın bir vatandaşlık görevi olduğunu belirtir. 12. Kazanım: Düşünce ve ifade özgürlüğünün önemini fark eder. 13. Kazanım: Yargı kararı olmadıkça hiç kimsenin özel yaşamına, ailesine ve evine karışılmayacağını, Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 16. maddesine dayanan

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINDA İLİŞKİLENDİRMELER

	<p>narak açıklar.</p> <p>21. Kazanım: Basın ve yayın organlarının kısıtlama olmadan özgürce çalışmaları gerektiğini ifade eder.</p> <p>22. Kazanım: Kamu güvenliği ve kamu sağlığı söz konusu olduğunda, kanunlar çerçevesinde özgürlüklerin sınırlanabileceğini kavrar.</p>
Ülkemizde Nüfus/ 2. Kazanım: Tablo ve grafiklerden yararlanarak, ülkemiz nüfusunun özellikleri ile ilgili verileri yorumlar.	Sağlık Kültürü/ 5. Kazanım: Nüfus artışı ve doğurganlık arasındaki ilişkiyi kavrar.
Ülkemizde Nüfus/ 3. Kazanım: Eğitim ve çalışma hakkının kullanılması ile devletin ve vatandaşın bu konudaki sorumluluklarını ilişkilendirir.	İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi/ 2. Kazanım: Eğitimin kendisi için bir hak olduğunu fark eder.
	3. Kazanım: Zorunlu ve parasız ilköğretimin bütün çocuklar için bir hak olduğunu belirtir.
	5. Kazanım: Çocukların çalışma yaşamında Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 32. maddesine uygun koşullarda çalışması gerektiğini ifade eder.
	24. Kazanım: Herkesin çalışma ve işini özgürce seçme hakkı olduğunu fark eder.
Ülkemizde Nüfus/ 5. Kazanım: Yerleşme ve seyahat özgürlüğünü açıklar.	İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi/ 15. Kazanım: Seyahat etmenin bir özgürlük olduğunu belirtir.
Zaman İçinde Bilim/ 5. Kazanım: Tarihsel süreçte düşüncüyü ifade etme ve bilim özgürlüklerini bilimsel gelişmelerle ilişkilendirir.	İnsan Hakları ve Vatandaşlık/ 12. Kazanım: Düşünce ve ifade özgürlüğünün önemini fark eder.
Ekonomi ve Sosyal Hayat/ 6. Kazanım: Eğitimin meslek edindirme hedefini kavrayarak ilgi ve yetenekleri doğrultusunda meslekî tercihlerine yönelik planlama yapar.	Kariyer Bilinci Geliştirme/ 6. Kazanım: Farklı eğitim kurumlarını ve eğitim düzeylerini (orta öğretim, üniversite lisans, yüksek lisans gibi) listeler.
	7. Kazanım: Farklı orta öğretim kurumlarını (genel lise, meslek lisesi gibi) sıralar ve aralarındaki farklılıkları açıklar.
	8. Kazanım: Kendisi için uygun olabilecek orta öğretim kurumlarını tanır.
	9. Kazanım: Birikimlerinin gelecekte seçeceği işlerle olan ilgisini açıklar.
Ekonomi ve Sosyal Hayat/ 6. Kazanım: Eğitimin meslek edindirme hedefini kavrayarak ilgi ve yetenekleri doğrultusunda meslekî tercihlerine yönelik planlama yapar.	Rehberlik ve Psikolojik Danışma/ 13. Kazanım: İlgi, yetenek ve değerlerinin eğitim hayatını nasıl etkilediğini fark eder.
Ekonomi ve Sosyal Hayat/ 6. Kazanım: Eğitimin meslek edindirme hedefini kavrayarak ilgi ve yetenekleri doğrultusunda meslekî tercihlerine yönelik planlama yapar.	Özel Eğitim/ 3. Kazanım: İlgi ve yetenekleri doğrultusunda meslekî tercihlerine yönelik planlamalar yapar.
Yaşayan Demokrasi/ 3. Kazanım: Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin	İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi/ 20. Kazanım: Ülkemizde yasama, yürütme ve yargı organlarının

Selahattin KAYMAKCI

yönetim yapısını yasama, yürütme ve yargı kavramları çerçevesinde analiz eder.

bağımsız olduğunu fark eder.

Ülkeler Arası Köprüler/ 4. Kazanım: Düşünce, sanat ve edebiyat ürünlerinin, doğal varlıkların ve tarihi çevrelerin ortak miras ögesi olarak yaşatılmasında insanlığın sorumluluğunun farkına varır.

İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi/ 19. Kazanım: Yakın çevresindeki ortak miras ürünlerinin korunması gerektiğini ifade eder.

Tablo 11’de sosyal bilgiler öğretim programı 7. sınıf öğretim programında ara disiplinlerle yapılan ilişkilendirmeler açıklanmıştır. Öğretim programında toplam 13 defa ara disiplinlerle ilişkilendirme yapılmıştır. Ünite ve kazanım çerçevesinde İletişim ve İnsan İlişkileri 4 defa (3 kazanım), Ülkemizde Nüfus 3 defa (3 kazanım), Ekonomi ve Sosyal Hayat 3 defa (1 kazanım), Zaman İçinde Bilim, Yaşayan Demokrasi ve Ülkeler Arası Köprüler 1’er defa (1’er kazanım) ilişkilendirilmiştir. Öte yandan 7. sınıfta toplam 6 ara disiplinle ilişkilendirme yapılmış olup bunlardan İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi 6 defa (13 kazanım), Rehberlik ve Psikolojik Danışma ile Sağlık Kültürü 2’şer defa (4’er kazanım), Kariyer Bilinci Geliştirme 1 defa (4 kazanım), Girişimcilik ile Özel Eğitim 1’er defa (1’er kazanım) yararlanılmıştır.

Sosyal bilgiler öğretim programı (4-7. Sınıflar) öğretim programı ara disiplinlerle ilişkilendirmeler bağlamında değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir:

- Sosyal bilgiler öğretim programında toplam 68 defa ara disiplinlerle ilişkilendirme yapılmıştır. Bu ilişkilendirmeler çoktan aza doğru 4. sınıf (25 defa), 5. sınıf (19 defa), 7. sınıf (13 defa) ve 6. sınıf (11 defa) olmak üzere sıralanmaktadır. Ders içi ve diğer derslerle ilişkilendirmede olduğu gibi ara disiplinlerle ilişkilendirmede 4. sınıf düzeyinin en fazla ilişkilendirme yapılan sınıf düzeyi olduğu dikkat çekmektedir.
- Sınıf düzeylerine göre öğretim programı üniteleri incelendiğinde 4. sınıfta toplam 6, 5. sınıfta 7, 6. sınıfta 5 ve 7. sınıfta ise 6 ünitenin işe koşulduğu görülmektedir. Bu anlamda 4. sınıfta İyi ki Var, Uzaktaki Arkadaşlarım, 5. sınıfta Hepimizin Dünyası, 6. Sınıfta Yeryüzünde Yaşam, İpek Yolu’nda Türkler, 7. sınıfta ise Türk Tarihinde Yolculuk üniteleri süreçte kullanılmamıştır.
- Ara disiplinler çerçevesinde 4. sınıf düzeyinde toplam 7, 5. sınıf düzeyinde 5, 6. sınıf düzeyinde 7 ve 7. sınıf düzeyinde 6 ara disiplinle ilişkilendirme yapılmıştır. Dolayısıyla 4. sınıfta Spor Kültürü ve Olimpik Eğitim, 5. sınıfta Özel Eğitim, Sağlık Kültürü, Spor Kültürü ve Olimpik Eğitim, 6. sınıfta Afetten Korunma ve Güvenli Yaşam, 7. sınıfta Afetten Korunma ve Güvenli Yaşam ile Spor Kültürü ve Olimpik Eğitim ara disiplinleri ilişkilendirmede kullanılmamıştır. Bununla birlikte ara disiplinlerle ilişkilendirmede en fazla İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi’nden, en az ise Spor Kültürü ve Olimpik Eğitim’den yararlanılmıştır.

4. TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Sosyal bilgiler ülkemiz eğitim sisteminde iyi vatandaş yetiştirmek amacıyla okutulan derslerden biridir. Cumhuriyet döneminde ismini her ne kadar 1968 yılında sosyal bilgiler olarak alsa da konu alanına giren tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi aracılığıyla okullarda öğretilmiş, 1924, 1926, 1936, 1948, 1968, 1998 ve 2005 öğretim programları aracılığıyla da varlığını devam ettirmiştir. Bu programlardan 2005 yılında yapılanı gerek temel almış olduğu felsefe gerekse getirmiş olduğu program anlayışı ve ilişkilendirmelere bakış açısı gibi özellikleri nedeniyle önceki öğretim programlarından ayrılmaktadır.

2005 sosyal bilgiler öğretim programında esas alınan sarmal program anlayışı gereği ders içi, diğer derslerle ve ara disiplinlerle olmak üzere toplam üç tür ilişkilendirme bulunmaktadır (MEB, 2005a; MEB, 2005b; Özdemir, 2009). Büyükkaragöz ve Çivi'nin de belirttiği gibi (1999: 220) öğretim programında mutlaka ilişkilendirmelere yer verilmelidir. Bu anlamda dersler ve konular arasında bağlantılar kurulmalıdır. Derslerde yapılacak ilişkilendirmeler aracılığıyla öğrenciler bir konu, olay veya sorunu etraflıca araştırıp inceleyebilecek, öğrendikleri bilgiler arasında bağlantı kurabilecek ve böylelikle kalıcı öğrenmeyi sağlayabileceklerdir. Bu doğrultuda sosyal bilgiler öğretim programında ilişkilendirmelere önem verilerek toplam 141 defa ilişkilendirme yapıldığı tespit edilmiştir. Bu ilişkilendirmelerin 20 tanesinin ders içi, 53 tanesinin diğer derslerle ve 68 tanesinin ise ara disiplinlerle ilişkilendirme olmak üzere yapılandırıldığı anlaşılmaktadır.

Ders içi ilişkilendirme bağlamında bulgulardan 4-5 ve 6. sınıf düzeylerinde ilişkilendirme yapıldığı, buna karşın 7. sınıfın ders içi ilişkilendirme kapsamı dışında tutulduğu anlaşılmaktadır. Buna ilaveten ders içi ilişkilendirmenin en fazla yapıldığı sınıfların sırasıyla 4, 5 ve 6. sınıflar olduğu belirlenmiştir. Bilinenden bilinmeyene ilkesinin gereği olarak öğretim programında ders içi ilişkilendirmeler yapıldığını savunan Yazıcı ve Koca'nın (2008) düşüncesi dikkate alındığında 4. sınıfta en fazla ilişkilendirmenin yapılması, sınıf düzeyine göre yapılan ders içi ilişkilendirme sayısının azalması ve 7. sınıf düzeyinde ders içi ilişkilendirmeye hiç yer verilmemesi durumları anlamlı hale gelmektedir. Bununla birlikte araştırma bulgularında ders içi ilişkilendirmelerde sistematik ve bütüncül bir anlayışın olmadığı görülmektedir. Diğer bir anlatımla konu ve kazanımların eşleştirilmesinde netliğin olmadığı, bazen kazanımların, bazen konuların, bazen de (6. sınıf hariç) herhangi bir bilgilendirmenin yapılmadığı görülmektedir. Bu durumun ders içi ilişkilendirmelerin açıklık ve anlaşılabilirliğine ilişkin karmaşaya neden olabileceği gibi özellikle ders kitabı yazılırken konuların açıklanmasında da sorun teşkil edebileceği ileri sürülebilir.

Bulgulardan sosyal bilgiler öğretim programlarında toplam 53 defa diğer derslerle ilişkilendirme yapıldığı anlaşılmaktadır. Diğer derslerle ilişkilendirmede ders içi ilişkilendirmeden farklı olarak 7. sınıf düzeyinin de kapsama dâhil edildiği, ancak yapı-

lan ilişkilendirme sayısı itibariyle 4. sınıfın her iki ilişkilendirme türünde de en fazla sayıya sahip olduğu görülmektedir. Diğer derslerle ilişkilendirmede çoktan aza doğru Fen ve Teknoloji, Matematik ve Türkçe dersleriyle ilişkilendirme yapılmıştır. Ayrıca diğer derslerle ilişkilendirmede sosyal bilgiler öğretim programı ünite şemalarında bazı gösterim yanlışlıkları yapıldığı da belirlenmiştir. Dolayısıyla sosyal bilgiler 5. sınıf öğretim programı dışında diğer tüm sınıf düzeylerini kapsayan öğretim programı ünite şemalarında diğer derslerle yapılan bazı ilişkilendirmeler belirtilmemiş, bu ilişkilendirmelerin varlığı diğer öğretim programlarının incelenmesiyle ortaya çıkartılmıştır. Bu anlamda 6. sınıf düzeyinde Elektronik Yüzyıl ünitesinin iki kazanımıyla Fen ve Teknoloji dersinin 7. sınıf düzeyi Güneş Sistemi ve Ötesi: Uzay Bilmecesi ile Vücudumuzda Sistemler ünitelerinden toplam 3 kazanımı ilişkilendirilmiştir. Bu durumun literatürde yapılan bazı çalışmalarda (Ata, 2010; Ece, 2007; Yazıcı ve Koca, 2008) diğer derslerle ilişkilendirmenin sadece yatay boyutta, aynı sınıf ve zaman diliminde işlenecek üniteler arasında yapıldığı düşüncesine dikey boyutun da dâhil edilmesini gerektireceği söylenebilir. Ayrıca ders içi ilişkilendirmelerde olduğu gibi diğer derslerle yapılan ilişkilendirmelerle ilgili gösterim yanlışlıklarının giderilmesinin ders kitabı yazılırken kazanımların gerçekleştirilmesine de yardımcı olabileceği ifade edilebilir.

Sosyal bilgiler öğretim programında ara disiplinlerle toplam 68 defa ilişkilendirme yapılmıştır. Gözütok ve Alkın'ın da (2008) belirttiği gibi ara disiplin ilişkilendirmeleri bütün öğrenme alanlarına (*yatay bütünleşme-horizontal integration*) ve bütün öğretim yıllarına (*dikey bütünleşme-vertical integration*) uyarlanabilir. Bu anlamda sosyal bilgiler öğretim programında tüm sınıf düzeylerini kapsayan ara disiplin ilişkilendirmelerinde ders içi ve diğer derslerle ilişkilendirmede olduğu gibi 4. sınıfın daha etkin olduğu belirlenmiştir. Ayrıca sosyal bilgiler öğretim programlarında tüm ilköğretim programları için toplam 8 tane tasarlanan ara disiplinlerden en fazla İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi'ne yer verildiği görülmüştür. Bu durumun 2005 programının tanımından (...sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan...) itibaren başlayıp genele yayılan insan hakları ve vatandaşlık eğitimi konularını kendi içerisinde eritme anlayışından kaynaklandığı ileri sürülebilir.

Araştırmada ulaşılan sonuçlardan hareketle şu önerilerde bulunulabilir:

- Sosyal bilgiler öğretim programında yapılan ilişkilendirmelere ilişkin olarak yapılan çalışmaların sayısı artırılmalıdır. Özellikle kuramsal boyutta ilişkilendirmelerin içeriklerine (yapılış amacı, süreç vb.) ilişkin bilgilendirmeler ile ara disiplinlerle ilişkilendirmeler hususunda kapsamlı çalışmalara ihtiyaç duyulduğu açıktır.
- Sosyal bilgiler öğretim programında ders içi ilişkilendirmelerin sunumunda sistematik ve bütüncül bir yaklaşım belirlenerek ilişkilendirmelerin içeriği daha somut hale getirilmelidir.
- Sosyal bilgiler öğretim programında diğer derslerle ilişkilendirmeler bağlamında yapılan gösterim hataları giderilmelidir.

KAYNAKLAR

- Ata, B. (2009). 'Sosyal bilgiler ünitesi' kavramı üzerine bazı düşünceler. R. Turan ve diğ. (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar I* (ss. 25-42). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Ata, B. (2010). Sosyal bilgiler öğretim programı. C. Öztürk (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi: Demokratik Vatandaşlık Eğitimi* (ss. 33-47). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Bektaş, Ö. ve Çakal, H. (2006). İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler dersi ile fen ve teknoloji dersi arasındaki ilişkilendirme. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 109-142.
- Büyükkaragöz, S. S. ve Çivi, C. (1999). *Genel öğretim metotları: Öğretimde plandan uygulamaya*. İstanbul: BETA Basım Yayın Dağıtım AŞ.
- Çepni, S. (2010). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş*. Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Demirel, Ö. (2008). *Öğretim ilke ve yöntemleri: Öğretme sanatı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Doğanay, A. (2005). Sosyal bilgiler öğretimi. İçinde C. Öztürk ve D. Dilek (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (ss. 15-46). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Ece, B. (2007). *İlköğretim birinci kademe 2005 sosyal bilgiler programının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Eraslan, L. (2011). İlköğretim programlarında girişimcilik öğretimi (hayat bilgisi dersi örneği). *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 82-94.
- ERG. (2005). *Yeni öğretim programlarını inceleme ve değerlendirme raporu*. 09 Mart 2012 tarihinde;
http://ilkogretim-online.org.tr/vol5say1/yenimufredat_raporu%5B1%5D.pdf adresinden alınmıştır.
- Ermiş, S. (2008). *Sosyal bilgiler dersindeki ara disiplinlerin sınıf içi uygulamalarına ilişkin öğretmen görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Ersoy, A. F. (2007). *Sosyal bilgiler dersinde öğretmenlerin etkili vatandaşlık eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Gözütok, F. D. ve Alkın, S. (2008). *İlköğretim öğretmenlerinin programdaki ara disiplin yaklaşımına ilişkin görüşleri*. International Conference on Educational Sciences ICES-08'de sunulmuş sözlü bildiri. Doğu Akdeniz Üniversitesi, Kıbrıs.
- İmamoğlu, H. V. ve Çeken, R. (2011). İlköğretim sosyal bilgiler dersinin bilim tarihi açısından fen ve teknoloji dersi ile ilişkilendirilmesi üzerine disiplinlerarası bir

- bakış. *ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2 (3), 71-88.
- MEB. (2005a). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi 4-5. sınıflar öğretim programı (taslak basım)*. Ankara: MEB Yayınevi.
- MEB. (2005b). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi 6-7. sınıflar öğretim programı ve kılavuzu (taslak basım)*. Ankara: MEB Yayınevi.
- MEB. (2006). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi 6. sınıf öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: MEB Yayınevi.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis*. London: Sage Publications.
- Özdemir, S. M. (2009). Sosyal bilgiler öğretim programı ve değerlendirilmesi. İçinde M. Safran (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 17-48). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Öztürk, C. (2010). Sosyal bilgiler: Toplumsal yaşama disiplinlerarası bir bakış. C. Öztürk (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi: Demokratik Vatandaşlık Eğitimi* (ss. 1-31). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Taş, İ. D. (2010). *2005 ilköğretim programının hazırlanmasında görev alan ara disiplinler komisyonu üyelerinin ve sınıf öğretmenlerinin ara disiplin yaklaşımı konusundaki bilgi durumunun ve görüşlerinin belirlenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Varış, F. (1988). *Eğitimde program geliştirme "teori ve teknikler"*. Ankara: Ankara Üniv. Eğitim Fak. Yay., No : 157.
- Yazıcı, H. ve Koca, M. K. (2008). Sosyal bilgiler öğretim programı. B. Tay ve A. Öcal (Ed.), *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi* (ss. 21-36). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.